Landesbibliothek Oldenburg

Digitalisierung von Drucken

Christophori Cellarii Compendivm Antiqvitatvm Romanorvm

Cellarius, Christoph

Halae Magdeburgicae, 1774

VD18 10161015

Sect. I. De Magistratibvs Antiqvis.

urn:nbn:de:gbv:45:1-17085

Visual Library

LIB. II.
DE MAGISTRATIBVS ROMANORVM. d)

SECT. I.
DE MAGISTRATIBVS ANTIQVIS.

CAP. I.
DE REGIBVS.

§. I.

VT vbique gentium, quod IVSTINVS obseruat *lib. I. cap.* I. prima forma imperii penes reges fuit; ita etiam Romani, pro tem-

d) Memorandi hic sunt ii, qui tam generatim de forma reipublicæ Romanæ; quam speciatim de magistratibus Romanorum exposuerunt. Ad illos quod spectat, primi omnium post renatas litteras fuerunt: FLAVIVS BLONDVS, RAPHAEL VOLATERRANVS, IVL. POMPONIVS LÆTVS, aliique nonnulli; pro temporis vero, in quod eorum ætas incidit, ratione nondum satis politi, nec ea doctrinæ copia, nec iis subsidiis instructi erant, quæ hoc litterarum genus efflagitabat; vt recte iudicat IO. GEORG. GRÆVIVS *præf. ad tom. I. thes. ant. Rom.* Qui hos exceperunt, ONVPHR. PANVINIVS, CAROL. SIGONIVS, PAVLLVS MANVTIVS, atque alii, pulcre perfecerunt, quæ supra memorati scriptores inchoata reliquerant. Rationes reipublicæ Romanæ strictim & breuiter persequutus etiam est PETR. IOS. CANTELIVS, cuius *de republica Romana liber* sæpius in lucem exiit. Inter hos, siue eos,

Landesbibliothek Oldenburg

temporum conſuetudine reges ſibi præfecerunt; e) quorum vero poteſtas per ſenatum populumque quodammodo reſtricta erat. Centum Romulus ſenatores creauit, quibuscum imperii conſilia communicaret: conf. LIVIVS *lib. I. cap.* 8. EVTROPIVS *lib. I. cap.* 1. quibus totidem adiecit Tarquinius Priſcus, quos deinde *minorum gentium* adpellabant: vid. LIVIVS *lib. I. cap.* 35. & populi po-

eos, qui de magiſtratibus veterum Romanorum commentati ſunt, locum ſibi vindicant: ANDR. DOMINICVS FLOCCVS *lib. II. de poteſt. Rom.* IVL. POMPONIVS LÆTVS *lib. II. de magiſtrat. Rom.* CLAVD. PRÆVOTIVS *de magiſtratibus populi Romani*, & FRANCISCVS HOTTOMANNVS *de magiſtratibus Romanis eorumque inſtitutione*, *tom. II. theſ. aut. Rom. Grævii* p. 1864. Alios, a IO. ALB. FABRICIO p. 487. memoratos, conſulto prætereo.

e) Nunquam populus Romanus ad tantum, in quo collocatus fuit, gloriæ & maieſtatis faſtigium peruenisſet; niſi mature de capite ſibi præficiendo, quod omnibus præſit, ita cogitaſſet, vt eius poteſtatem certis finibus circumſcripſiſſet. Quos poſtquam ſupergrediebantur iſti populi Romani duces, *reges* adpellati, imperiumque in tyrannidem conuertebant; iugum, ſibi impoſitum, iuſto tempore ſentiebant Romani, hocque eo citius excutiendum erat, quo magis illud non ſolum toti libertati, ſed etiam omni gloriæ, ad quam quotidie maiori niſu adſpirabant, officere videbatur. Nunquam Romani caput ſuum ad tantum culmen extollere, gentes deuincere, iisque imperare potuiſſent, vbi ſibi ipſis ab vno, abſoluta potentia prædito, imperari paſſi fuiſſent: conf. ONVPHR. PANVINIVM *de ciuit. Rom. cap. I.* p. 193. & anonymum ſcriptorem in den *Betrachtungen über die Vrſachen der Gröſſe und des Verfalls der Römer*, pag. 3.

Landesbibliothek Oldenburg

poteſtas ſub regibus ex prouocatione Publii Horatii, tergeminorum fratrum victoris, facta, non inuito Tullo Hoſtilio, elucet apud LIVIVM *lib. I. cap.* 26.

§. II.

Reges ipſi mirabili ordine ac ſucceſſione, nec ſine prouidentia ita ſe ſequuti ſunt, vt ex minima republica fieret omnium maxima & potentiſſima. Romulus enim heroico ingenio fundamenta iecit, vrbe ad Tiberim condita. Numa religionem in populum ſemibarbarum induxit: conſtituendæ reipublicæ inprimis neceſſariam, vt fides & integritas ſeruetur, quod vinculum eſt generis humani. Tertius rex, Tullus Hoſtilius, arma tractare iuuentutem docuit, vt contra iniurias respublica noua defenderetur. Quartus rex, Ancus Martius, rempublicam ampliauit; coloniam deduxit; vt mare liberum haberet, proſpexit; &, vt tuta eſſet etiam altera Tiberis ripa, Ianiculum trans Tiberim muniuit & ponte vrbi iunxit. Quintus, Tarquinius Priſcus, Græcus genere, maieſtati corroborandæ ſplendorem addidit & ornatum, ſine quo contemtui ſunt imperantes. Sextus, Seruius Tullius, cenſum egit, id eſt, numerum ciuium iniit, vt ſciret, quot arma tractare poſſent, & in mores ſingulorum, etiam opes inquiſiuit, vt tributa pro opum conditione imponerentur. Septimus rex, Tarquinius Superbus, id eſt, tyrannus, ſuis & ſuorum iniuriis fecit, vt Romani exactis regibus in libertatem ſeſe vindicarent, & pro regia conſtituerent rempublicam

li-

liberam poſt CCLIII. annum vrbis conditæ: vid. LIVIVM *lib. I. cap.* 7. *ſeq.* EVTROPIVM *lib. I. cap.* 1. *ſeq.* ee)

§. III.

De poteſtate regum f) quæritur: fueritne abſoluta, nec ne? POMPONIVS quidem *lib. II.* §. 14. *pandect. de origine iuris* dicit, reges omnem poteſtatem habuiſſe. Sed nec hoc putamus abſolute interpretandum eſſe, quia Romulus, præſentiens, Italos, vti alios Europæos, ſeruitutem ferre non poſſe,

ee) De creatione regum Romanorum ita loquitur DIONYSIVS *Halicarnaſſeus lib. IV.* p. 242: *defuncto rege, populus ſenatui deferebat poteſtatem, conſtituendæ, ad quam placeret formam, reipublicæ. Senatus interreges creabat. Illi virum eligebant optimum, quem, ſiue ex indigenis eſſet, ſiue ex ciuibus, ſiue ex peregrinis, regem conſtituerunt. Si ergo electum ab iis regem ſenatus probaſſet, populusque adprobaſſet, & auſpicia confirmaſſent, adſumebat is imperium. Quodſi horum trium aliquid deeſſet, alter nominabatur, & poſt hunc tertius; niſi in ſecundum liquide hominum pariter & deorum ſuffragia conſenſiſſent.*

f) Poteſtas regum qualis fuerit, ex iis patet, quæ de eorum muneribus DIONYSIVS *Halicarnaſſeus lib. II.* p. 87. ita tradit: *primum, vt ſacrificiorum & reliquorum ſacrorum penes eum eſſet principatus, per eumque gereretur, quidquid ad placandos deos adtinet. Deinde, vt legum ac conſuetudinum patriarum haberet cuſtodiam, omnisque iuris, quod vel natura dictat, vel pacta & tabulæ ſanciunt, curam ageret. Vtque de grauiſſimis delictis decerneret, leuiora permitteret ſenatoribus, prouidendo interim, ne quid in iudiciis peccaretur: vtque ſenatum cogeret; populum in concionem conuocaret; primus ſententiam diceret; quod pluribus placuiſſet, ratum haberet.*

posse, centum sibi senatores adlegit, g) quorum consilio rempublicam administraret, qui nonnunquam acriter cum eo decertarunt: conf. LIVIVS *lib. I. cap.* 8. & EVTROPIVS *lib. I. cap.* I. *num.* 3. Deinde quod ex fragmento Ciceronis *apud Senecam ep. CVIII.* constat, prouocatio ad populum etiam a regibus fuit. Exemplum clarum habet LIVIVS *lib. I. cap.* 26. h)

§. IV.

beret. Quamuis autem maiore in bello quam in pace fruerentur potestate reges, & rationes illius gerendi ipsis solis permitterentur; ad id tamen imperium eorum se non extendebat, vt sine consensu ac iussu populi pacem facere, aut bellum finitimis populis indicere potuerint; sed hac in re summum arbitrium relictum erat populo, vt itidem hoc ex indicato DIONYSII *Halicarnassei* testimonio colligi potest.

g) Conf. IO. SARIVM ZAMOSCIVM *de senat. Rom. lib. I. cap.* 3. De Romulo manifeste hoc testatur LIVIVS, quando *memorato* a nostro auctore *loco* dicit: *quum iam virium haud pœniteret, consilium deinde viribus parat: centum creat senatores.* Postea vero & ceteros reges idem fecisse, ex FESTO intelligi potest, quando ita scribit: *præteriti senatores quondam in opprobrio non erant. Vt enim reges sibi legebant sublegebantque, quos in consilio publico haberent.*

h) De insignibus, quibus Romanorum reges a populo se distinguebant, quædam addenda sunt. Fuerunt illa: I) *sceptrum eburneum;* siue baculus, ex ebore factus, quem, quum ius dicerent, tanquam iustitiæ & veritatis pignus, in manu habere solebant: conf. CICERONEM *pro Sext. cap. XXVI.* & adde CASP. BARTHIVM *lib. XXIII. aduersar. cap.* 2. & ADR. TVRNEBVM *lib. XXII. aduersar. cap. XII.* II) *toga purpurea*, de qua infra plura dicturus sum: III) *sella curulis*, quam ad-

§. IV.

Pulſis regibus propter tyrannidem Tarquinii Superbi & filiorum, manſit etiam in libera republica

adpellationem ſella hæc ex eo accepit, quod reges in curru, cui iſta imponebatur, ad ius, in foro dicendum, vel ad alia negotia publica vehi ſolebant. Acceperunt hanc ſellam ab Etruſcis: ſpeciatim, vt SILIVS *Italicus lib. VIII. punicor.* v. 487. innuit, a Viterbienſibus, Etruriæ populo, a quibus & alias conſuetudines adſumſerunt. Recte nonnulli obſeruarunt, veteres Romanos multum ad potentiam ſuam contribuiſſe, quia deuictarum gentium ritus, vbi hos ſuis meliores agnoſcebant, receperint. Ipſa ſella, de qua hic loquor, ex ebore, vt HORATIVS *lib. I. epiſt.* 6. v. 53. p. 564. docet, compoſita fuit. Erat, quod OVIDIVS *lib. IV. ex Pont. epiſt.* 5. v. 18. & marmora ſatis produnt, alta atque ſignis figurisque cælatis ornata, habebatque pedes incuruos, qui ad leoninorum pedum formam fere efficti fuiſſe videntur; ita tamen, vt duo poſteriora ligna anterioribus paullo altiora eſſent, quemadmodum nummi oſtendunt. Carebat ſella fulcro, ſiue ea parte, in qua dorſum reclinari ſolet; ſuperiorem vero eius partem, in qua rex ſedebat, ex loris ac linteis, ſuper quæ pelles & coria ponebantur, contextam fuiſſe, adeſt probabilitatis ſpecies. Vtebantur hac ſella non ſolum reges; ſed etiam ſequenti tempore conſules, prætores atque ædiles, non ſolum domi; ſed etiam, ſi extra vrbem ad bella proficiſcendum erat; immo quoque in ſpectaculis, vbi & per adulationem mortuis illuſtribus viris eiusmodi ſellæ poni ſolebant. Fuſius hoc argumentum perſequuntur: IO. SCHEFFERVS *de re vehic. lib. II. cap.* 16. p. 199. VALER. CHIMENTELLVS *marmor. Piſan. de honor. biſellii cap. II. ſeq. tom. VII. theſ. ant. Rom.* GRÆVII p. 2025. EZECH. SPANHEMIVS *de vſu & præſtant. numiſm. diſſ. VI.* p. 584.

blica rex ſacrorum, ſiue rex ſacrificulus, de quo ſupra in ſacris Romanorum abunde actum fuit.

584. ISAAC. CASAVBONVS *not. ad Sueton.* p. 200. HENR. NORISIVS *de nummo Dioclet. cap. V. tom. I. theſ. ant. Rom. Sallengriani* p. 412. IV) *corona aurea*, quod claris verbis DIONYSIVS *Halicarnaſſeus lib. IV. cap.* 74. & 75. teſtatur. V) *lictores duodecim*, cum faſcibus & ſecuribus, quorum originem nonnulli Romulo, alii Tullo Hoſtilio, & rurſus alii Tarquinio Priſco adſignant. LIVIVS Romulo hoc apertis verbis tribuit, quando *lib. I. cap.* 8. *Romulus*, inquit, *tum cetero habitu ſe auguſtiorem, tum maxime, lictoribus duodecim ſumtis, fecit;* vbi & obſeruat, per imitationem Etruſcorum id factum fuiſſe. Eligebantur ex infima Quiritium plebe, ut LIVIVS *lib. II. cap.* 55. docet, ex quo haud indubie colligitur, eos liberos, nec ſeruos fuiſſe; quod & ex CICERONE *in Piſon. cap. XXIII.* conſtat, vbi iſtis togæ ius adſcribitur. Officium lictorum in eo potiſſimum poſitum erat, vt virga eunti magiſtratui locum facerent, & obuenientes cedere iuberent, teſte LIVIO *lib. VIII. cap.* 33. Non bini & bini; ſed alter poſt alterum præibat, faſces portabat, & accedentes de exhibendo prætereunti magiſtratui honoris cultu monebat, qui diuerſi fuit generis, vt ex SVETONIO *vit. Cæſ. cap. LXXVIII.* PLVTARCHO *vit. Pomp.* p. 637. & DIONE CASSIO *lib. LXIII.* p. 717. diſcimus. Ciues Romanos iuſſu magiſtratus puniebant perduellesque, ciuitate ademta, virgis cædebant, ac ſecuri caput eorum amputabant; qua in re a carnificibus ita diuerſi erant, vt hi funeſtiora in ſeruos ſupplicia exſequi eosque cruci adfigere, ſtrangulare, cet. debuerint: conf. THOM. REINESIVM *ad inſcript.* p. 43. & alios apud SAM. PITISCVM *lex. ant. Rom. tom. II.* p. 461. Hi iidem ſunt, qui alias & nominatim *Act. XVI*, 35. ῥαβδοῦχοι adpellantur: vide LVD. CÆL. RHODIGINVM

Hic vero non reip. gerendæ, ſed certis tantum ſacris, olim ab ipſo rege peractis, præfectus fuit; nec vero ſumma auctoritate, ſed ſubiectus pontifici maximo.

CAP. II.

DE INTERREGE ET INTERREGNO.

§. I.

NON modo poſt Romuli aliorumque regum, vt Numæ, Tulli Hoſtilii, mortem res ad interregnum rediit, vt quinos ſingulos dies nouus interrex regnaret: vid. LIVIVM *lib. I. cap.* 17. 21. 32. ſed in libera etiam republica id fuit obſervatum, vt ſi conſules reipublicæ cauſſa abeſſent, aut morbo impedirentur, aut vitio creati eſſent, interrex comitiis habendis proderetur. i)

§. II.

NVM *lect. ant. lib. VII. cap.* 29. p. 380. & IO. MICH. DILHERRVM *diſput. academ. tom. I.* p. 238. VI) *celeres*, ſiue trecenti iuuenes, quorum decem ex ſingulis curiis, vt regii corporis cuſtodes eſſent, Romulus elegit. De origine nominis diſcrepant ipſi veteres, quum alii a primo eorum duce, Fabio Celere, alii a celeritate, alii denique a græco vocabulo κέλης eos ita adpellatos fuiſſe, autumant: conf. CLAVD. SALMASIVS *exerc. Plin.* p. 57. CAROL. SIGONIVS *de ant. iur. ciu. Rom. lib. II. cap.* 3. & IO. GEORG. GRÆVIVS *præf. ad tom. I. theſ. ant. Rom.* Qui his præfectus erat, *tribunus celerum* adpellatus eſt, habuitque proximam a rege dignitatem atque auctoritatem.

i) *Prodere* ſollemne eſt verbum, in creandis his magiſtratibus vſitatum, vt docet CICERO *pro domo cap. XIV.* Hic ſolus fuit magiſtratus, ad quem plebs non admiſſa

§. II.

Prodebatur autem patricius a patricio, vt CICERO ait *pro domo cap. XIV.* & æque circumscriptus erat quinque dierum spatio, vt olim post Romuli mortem. Nec moris fuit, vt qui primus proditus esset interrex, comitia haberet; sed is, peractis quinque diebus, alium prodebat, & sic deinceps, si comitia differrentur. Hæc nos docuit ASCONIVS PEDIANVS *in orat. pro Milone Ciceronis ad init.* Hinc post duos interreges dicuntur consules creati apud LIVIVM *lib. VII. cap.* 17. & *lib. IX. cap.* 7. post tres *lib. V. cap.* 31. post quinque *lib. VIII. cap.* 17. post vndecim *lib. VII. cap.* 21. post quatuordecim *lib. VIII. cap.* 23. Adde CICERONEM *lib. VII. ep.* 11. *ad Trebat.*

§. III.

Ceterum inde a Tarquiniis ita exosum Romanis fuit regium nomen, vt ferre deinceps in perpetuum non possent in republica gerenda; nec id cæsares admitterent, quamuis re ipsa reges essent & regiam exercerent potestatem, sed blandioribus eam vocabulis occultarent, *imperatoris*, *principis*, *pontificis maximi*, *tribunitiæ potestatis.*

CAP. III.

DE CONSVLIBVS.

§. I.

EXACTIS regibus, libera reipublicæ forma in-

 ducta,

missa est. Initio enim ad officia eiusmodi publica soli patricii vocabantur; succedente vero tempore nullus fuit magistratus, si memoratum interregis exceperis munus, ad quem plebs non adspirauit eumque obtinuit.

Landesbibliothek Oldenburg

ducta, & imperium conſulare, ac duo conſules creati in ſingulos annos. k) Numeri rationem dat EVTROPIVS *lib. I. cap.* 8. vt ſi alter malus eſſet, ab altero collega pari poteſtate coercerí poſſet, exempli gratia l) Caius Antonius, Catilinæ ſtudens, a Cicerone collega functione prouinciæ ad meliorem mentem reuocatus eſt, quod SALLVSTIVS tradit *Catil. cap.* 26. Temporis annui hæc cauſſa datur apud eumdem EVTROPIVM, ne quis diuturnitate imperii ad opprimendam rempublicam inuitetur, vt Cæſaris exemplo poſtea

k) *Conſules* dicti ſunt, hacque adpellatione ſignificatum eſt, eos non regere pro ſuo arbitrio & voluntate rempublicam; ſed in omnibus rebus, ad iſtam ſpectantibus, conſilio ſenatus vti, eumque conſulere debere. Num ii & *iudices* nuncupati fuerint, diſquirit IAC. PERIZONIVS *de prætorio* §. *IV. ſeq.*

l) Summam in eo prudentiam ciuilem monſtrarunt veteres Romani, quod binos ſemper elegerint conſules. Vti enim per id impediebatur, quo minus imperium hoc conſulare in tyrannidem deflecteret; ita multum ad ſplendorem imperii Romani amplificandum, eiusque gloriam in altius euehendam, hoc inſtitutum contribuit. Quilibet per breue, quod eius regimini fixum & conſtitutum erat, temporis ſpatium nomen ſuum illuſtrare, hoſtes vincere, imperii fines dilatare & de republica bene mereri, in animum induxerat. Populum inde conſules ſemper ad gerenda excitabant bella, id quod ſenatui eo gratius erat, quo magis per id ſeditioſus animus huius populi a ciuilibus motibus ac querelis auocabatur. Vsque ad Cæſaris tempora conſules hos binos alternis diebus; poſtea vero vnumquemque per totum menſem imperium tenuiſſe, ex antiquo fragmento variisque LIVII teſtimoniis contra REINESIVM probat HENR. DODWELLVS *prælect. Cambden.* p. 668.

Landesbibliothek Oldenburg

postea factum fuit. Additæ leges, quæ *Valeriæ* m) dicebantur, Valerio Poplicola auctore,

m) P. Valerius Poplicola duas leges, vt ex PLVTARCHO *vit. Poplicol.* p. 102. DIONYSIO *Halicarnasseo lib. V.* p. 292. & VALERIO MAXIMO *lib. IV. cap.* I. patet, promulgauit: alteram, ne quis Romæ magistratum gereret iniussu populi; alteram, vt prouocatio a magistratu ad populum permitteretur, & ille, sine huius suffragiis collectis, ciuem prouocantem flagris, mulcta aut supplicio extremo adficere, minime auderet, quæ posterior lex repetitis postea vicibus renouari ac restitui debuit, quoniam ea patriciis, qui populi iura omni modo supprimere studebant, intoleranda videbatur. Repetita igitur est anno vrbis conditæ CCCIV. L. Valerio Poplicola Potito & M. Horatio Barbato consulibus, teste LIVIO *lib. III. cap.* 55. & M. Valerio Coruo, anno CCCCLII. vt idem scriptor *lib. X. cap.* 9. confirmat, & a M. Porcio Læca, qui & grauiorem pœnam violatoribus decreti huius indixit. Legis ipsius insigne monimentum posteritati in nummo gentis Porciæ conseruatum est, vbi vir paludatus, medius inter togatum prouocantem & lictorem, ad pœnam exsequendam promtum, conspicitur, addita inscriptione ab altera parte: PROVOCO; ab altera vero: P. PORCIVS LÆCA. Hanc legem postea C. Sempronius Gracchus, postquam ea in desuetudinem abierat, restituit: conf. CAROL. SIGONIVS *de ant. iur. ciu. Rom. lib. I. cap.* 6. FVLVIVS VRSINVS *de famil. Rom.* p. 229. PAVL. MANVTIVS *de leg. cap. XVI.* IAC. GVTHERIVS *de vet. iur. pontif. lib. II. cap.* 10. LAVR. BEGERVS *contin. thes. Brand.* p. 578. & PETR. ZORNIVS *comm. de Paulli singular. fatis in carcere castrensi arcis Antoniæ, in museo Bremens. part. II.* p. 382. IOH. GOTTL. HEINECCIVS *synt. ant. Rom. iurisprud. illustr. part. I.* p. 283. & inprimis EZECH. SPANHEMIVS

quæ erant de prouocatione aduerſus magiſtratus ad populum, & ne quis magiſtratum gereret iniuſſu populi; neue pœnam de ciue ſumeret ſine illius conſenſu, de quibus LIVIVS *lib. II. cap.* 8. DIONYSIVS *Halicarnaſſ. lib. V.* p. 292. *edit. Sylburg.* Sæpe leges illæ, quæ de pœnis erant, fuerunt repetitæ, vt eſt apud LIV. *lib. III. cap.* 55. & *lib. X. cap.* 9. Tandem a Marco Porcio Catone, a quo lex Porcia fuit nominata, quæ non tantum capitale ſupplicium, ſed verbera etiam & virgas a ciuibus remouebat, cuius ſæpe mentio eſt apud Ciceronem in Verrem; ad quam etiam apoſtolus Paullus ſæpe prouocauit, vt ciuis Romanus.

§. II.

Vt auctoritas conſulum maior eſſet, vtrumque duodecim lictores præcedebant ſinguli, & qui maior, vel ſenior erat, eius lictores faſces præferebant virgularum, quibus ſecuris indita erat. Quamuis in vrbe plerumque, ne ſeueriores viderentur, faſces geſtati ſunt ſine ſecuribus. PLVTARMIVS *orb. Rom. cap. XXIV.* p. 379. Ad has leges divinum Paullum Hieroſolymis prouocaſſe, quum tribunus plebis eum flagellis cædendum iuſſiſſet, interpretes ad *Act. XXII*, 25. obſeruant: adde de hoc eximio veterum Romanorum priuilegio: BARNABAM BRISSONIVM *ſelect. ex iur. ciuil. antiqu. lib. III. cap.* 9. IVSTVM LIPSIVM *de cruce lib. II. cap.* 3. *tom. III. operum* p. 1176. LAVRENT. RAMIRES. DE PRADO *pentecontarch. cap. XXXVII.* p. 218. CHRIST. CELLARIVM *diſſ. acad.* p. 728. & 10. ERN. BVTTNERVM *diſſ. de ciuitate Romana virgidemiis exacta.*

TARCHVS in *vit. Poplicolæ tom. I.* p. 102. hæc exposuit, vtpote, qui primus sustulit secures de fascibus, quo terrorem ciuibus minueret, ipseque esse & videretur popularis. n)

§. III.

Quod vero alter consulum tantummodo fasces habuerit, ex LIVIO adparet *lib. IX. cap.* 8. *Publius, penes quem fasces erant.* Principio certus

n) Primi consules fruebantur potestate regia & omnibus fere insignibus, quibus reges a populo se distinxerunt, vbi togam pictam & coronam auream exceperis, quamvis & ipsis posteriori principum ætate concessum fuerit, non solum eiusmodi toga, sed etiam in fascibus laurea vti, id quod antea solis victoribus, vt summi honoris signum, datum ac permissum fuit. Sic etiam secures sequenti æuo fascibus illigarunt, quos Valerius Poplicola, qui populi iura summo studio & conseruare & ampliare studuit, exemerat. Obseruandum tamen est, consulum potestatem antiquiori tempore maiorem extitisse, quam recentiori; eamque magis magisque debilitatam atque imminutam, legibus variis sancitis, fuisse, quod præsertim per concessam plebi facultatem, aduersus magistratum ad populum prouocandi, factum est. Igitur splendida ac regia insignia ostentationis solum caussa vsurpabant, quibus fucum faciebant; re ipsa vero exigua vtebantur potestate, quæ omnia rite ostendit IVST. LIPSIVS *de magistrat. vet. pop. Rom. cap. VIII. tom. III. operum*, p. 1439. seq. Et, quamuis consules sub imperatoribus omnem fere amiserint potestatem; notatu tamen dignum est, eam, vt ex SVETONIO *vit. Calig. cap. XXVI.* patet, nihilominus *summam* vocatam, hocque honorificum nomen consulum regimini fere semper seruatum fuisse.

Landesbibliothek Oldenburg

annus & ætas o) huic magiſtratui non erat, quia tunc temporis plerique ſenatores, ex quibus conſu-

o) Ratio habebatur non ſolum *gentis*, ſed etiam *ætatis*. Ad *gentem* quod ſpectat, ſoli patricii ab initio regimen hoc ſibi vindicarunt. Vti vero plebs quoque omnes magiſtratus adfectabat; ita etiam anno vrbis conditæ CCCLXXXVII. primus de plebe conſul creatus eſt, quod cum quæſtoribus ann. CCCXLIV. cum tribuno militum, conſulari poteſtate, anno CCCLIII. cum ædilibus curulibus ann. CCCLXXXVIII. cum magiſtro equitum ann. CCCLXXXV. ac dictatore ann. CCCXCVII. contigit. De *ætate* ſi quæras, LIVIVS quidem *lib. XL. cap.* 43. ſcribit, primum a L. Villio, tribuno plebis, rogationem latam eſſe, *quot annos nati quemque magiſtratum peterent*; ſed iam ante certum annorum modum in petitione honorum requiſitum eſſe, ex eius *lib. XXV. cap.* 2. & *lib. XXXII. cap.* 7. patet. Quapropter probabile eſt, ante hanc Villiam legem ætatis quidem rationem quodam modo habitam: minus autem quicquam certum definitum ac conſtitutum eſſe, ac Villium an. DCXXIV. L. Manlio Acidino Fuluiano & Q. Fuluio Flacco conſulibus, abolitis reliquis legibus, nouas, quæ *annales* & *annariæ* appellabantur, ſanxiſſe, & honores petentibus certum annorum numerum præſcripſiſſe. Incertum eſt: num ad omnes magiſtratus lex iſta ſpectauerit, an ad curules ſolum; nec dici poteſt, quem annum magiſtratibus hæc lex conſtituerit. Videas PAVLL. MANVTIVM *de leg. cap. VI.* IAC. CVIACIVM *lib. XXI. obſ. cap.* 32. PETR. CRINITVM *de honeſt. diſciplin. lib. VIII. cap.* 13. p. 143. IVST. LIPSIVM *de magiſtrat. Rom. cap. IV.* p. 1431. In municipiis & coloniis eiusmodi legem etiam viguiſſe, ex PLINIO *lib. X. epiſt.* 84. colligitur. In faſtis & legum ſubſcriptionibus ſæpe occurrit: CONSVLE, NOBILISSIMO PVERO, vbi obſer-

sules legebantur, erant grandioris æui. Macedonico demum bello eiusmodi leges constitutæ sunt, quæ *annales*, seu *annariæ* dicebantur. LIVIVS *lib. XL. cap.* 43: *eo anno rogatio primum lata est ab Lucio Iulio tribuno plebis, quot annos nati quemque magistratum peterent caperentque.* FESTVS POMPEIVS: *annaria lex dicebatur ab antiquis ea, qua finiuntur anni magistratus capiendi.* Rationem adfert CICERO *Philipp. V. cap.* 17. *legibus annalibus, quum grandiorem ætatem ad consulatum constituebant, adolescentiæ temeritatem verebantur.* His legibus præstitutus consulatui est annus tertius & quadragesimus, CICERO *ibidem: quid Macedo Alexander? nonne tertio & trigesimo anno mortem obiit, quæ est ætas nostris legibus decem annis minor, quam consularis.*

§. IV.

Pauci ab his legibus fuerunt excepti, & quidem antequam ferrentur, iuuenes consulatum gesserunt M. Valerius Coruinus, de quo EVTROPIVS *lib. II. cap.* 3. Scipiones Africani, maior apud eumdem EVTROPIVM *lib. III. cap.* 2. collato cum LIVIO *lib. XXI. cap.* 46. minor *epit. Liu. L.* & tum lex lata fuerat. Exemtus etiam Pompeius fuit, vt CICERO *pro lege Manil. cap. XXI.* & EVTROPIVS *lib. V. extrem.* referunt. CAP.

seruandum est, sub imperatoribus legem hanc neglectam: immo imperatorum filios paruulos atque impuberes consules designatos esse, quod filiorum Seueri imperatoris & Iouiani principis exempla confirmant; qua de re IAC. GVTHERIVM *de officiis dom. Aug. lib. I. cap.* 12. & SAM. PITISCVM *lex. ant. Rom. tom. I.* p. 554. consulas.

Landesbibliothek Oldenburg

Cap. IV.

DE CONSVLIBVS ORDINARIIS ET SVFFECTIS.

§. I.

ORDINARII conſules dicebantur, qui calend. Ian. conſulatum inibant, p) & a quibus in faſtis annus denominabatur, q) qui idcirco *annum aperire*

p) Eodem die etiam in capitolio ſacrum conſulare faciebant noui conſules. Huc multi trahunt verba SVETONII *vit. Auguſti cap. XCV: primo conſulatu ei, augurium capienti, duodecim ſe vultures, vt Romulo, oſtenderunt;* quum vero ſignum hoc Auguſto, vt candidato; non autem, vt conſuli, comparuit, merito hæc verba de augurio, quod magiſtratum inituri ante vrbem ſub cælo libero capere ſolebant, explicari debent, quæ etiam IS. CASAVBONI *not. ad hunc locum* eſt ſententia.

q) Inter ſingularia iura ac priuilegia, quibus conſules Romani fruebantur, etiam id fuit, quod, vti Athenis ab archonte, ita etiam Romæ a conſulibus anni nominarentur, quod etiam ſub imperatoribus vsque ad annum chriſtianorum DXLI. qui eſt annus vrbis MCCXCII. factum eſt. In his faſtis medio anno ſuffectorum conſulum non mentio fiebat, &, ſi etiam illi in tabulas referebantur, eorum nominibus tamen numerus annorum haud adſcriptus eſt. Illud multas in veterum hiſtoriarum monumentis peperit tenebras, quum iſta ſæpe ad conſules ſuffectos, qui in faſtis haud leguntur, prouocant. Ipſi etiam faſti, vti nonnunquam inter ſe diſſentiunt; ita in primis in Traiani temporibus ſuſpecti ſunt, quemadmodum iam dudum ab eruditis obſeruatum eſt. Multi in eo ſuam operam collocarunt, vt conſules pro temporum ordine rite enarrarent. Præter BARTHO-

LO-

aperire & *fastos reserare* dicebantur apud PLINIVM *panegyr. cap. LVIII.* Horum si quis mortuus esset, antequam finiretur consulatus; aut alia de caussa magistratu decessisset, alius in locum sufficiebatur, r) quod raro olim contingebat; sub cæsari-

LOMÆVM MARLIANVM & STEPHANVM VINANDVM PIGHIVM, qui fastos magistratuum Romanorum persequuti sunt, memorandus est: ONVPHR. PANVINIVS *libris V. fastorum a Romulo rege vsque ad Carolum V.* cui multum in hac litterarum parte debemus, quamuis non negandum sit, eum nonnunquam errasse, quod exemplis HENR. NORISIVS *diss. I. de nummo Diocletiani tom I. thes. ant. Rom.* ALB. HENR. DE SALLENGRE p. 396. seq. monstrauit. Ad eum se in hoc studiorum genere adiunxerunt: CAROL. SIGONIVS, cuius *commentarii in fastos consulares a Romulo vsque ad imperat. Tiberium*, Venetiis MDLVI. prodierunt: ANTONIVS PAGI *diss. hypatica, siue de consulibus cæsareis:* THEODORVS IANSON. AB ALMELOVEEN *libris II. fastorum Romanorum consularium*, quorum prior secundum annorum seriem, posterior vero pro litterarum ordine digestus est: PHILIPPVS LABBEVS, cuius *descriptio consulum, ex quo primi ordinati sunt; siue integri fasti consulares, quos idatianos docti viri hactenus adpellarunt, tom. XI. thes. ant. Rom.* GRÆVII, p. 241. exstant. Alios fastos consulares vsque ad annum vrbis MCVII. ex codice manu exarato bibliothecæ cæsareæ edidit HENR. NORISIVS, qui non solum separatim cum eius *libr. de anno & epochis Syro-Macedonum* prodierunt; sed etiam *tom. II. operum* p. 594. & *tom. XI. thes. ant. Rom. Græuiani* p. 404. exstant. Reliquos, a IO. ALB. FABRICIO *bibliograph. antiqu. cap. XIV.* p. 489. memoratos, consulto prætereo.

r) Consules *suffecti* in inscriptionibus etiam *suffragatores* VO-

ſaribus autem frequentiſſime, quia hi nomen ſuum in faſtis ſcribi annis ſingulis cupiebant; vt vero curam & laborem declinarent, plerumque poſt aliquot menſes conſulatum ſuum alii dederunt. Qui ergo in alterius locum ſubrogati erant, dicebantur *conſules ſuffecti.* LAMPRIDIVS *vit. Alex. Seuer. cap. XLIII: conſules quoscumque vel ordinarios, vel ſuffectos creauit & ſenatus ſententia nominauit.* SVETONIVS *vit. Galbæ cap. VI: conſulatum per ſex menſes ordinarium geſſit;* de eodem autem EVTROPIVS *lib. VII. cap.* 10: *ſæpe conſul, ſæpe pro conſule;* quod non de ordinario conſulatu, ſed de ſuffecto eſt intelligendum. Idem SVETONIVS *vit. Cæſar. cap. LXXX: Quinto Maximo, ſuffecto trimeſtrique conſule, theatrum introeunte, cum lictor animaduerti ex more iuſſiſſet, ab vniuerſis conclamatum eſt: non eſſe conſulem eum.* Hoc enim primum exemplum erat, quo princeps ſine ſontica cauſſa alium ſibi, improbante populo, ſuffecerat. Quid? quod idem Iulius ad aliquot horas pridie cal. Ian. Caninium conſulem ſuffecit, mortuo Q. Fabio, id quod CICERO exagitat *lib. VI. ep.* 30. Adde SVETONIVM *vit. Auguſt. cap. XXVI.* & *dialog. de orat. cap. XXVII.*

CAP. V.

DE RITIBVS, CONSVLES CONSTITVENDI.

§. I.

ELECTIO conſulis fiebat comitiis centuriatis,

vocantur, vt ex IAC. SPONIO *miſcell. erud. ant.* p. 115. patet.

tis, s) quæ inde & *consularia* dicebantur, in campo Martio, vbi consul sedens candidato, ante gremium suum stanti, prælegebat carmen comitiorum, hoc est, iurisiurandi formulam. *Idem mox in rostris iurauit & in curia senatum ad communes curas hortatus est:* vid. PLINIVM *paneg. cap. LXIII. seq.* Atque hæc fiebant cal. Ianuar. aliquot vero mensibus t) ante in eodem campo electio per suffragia populi facta fuerat, a quo tempore dicebantur *consules designati*, vsque ad calendas Ianuarii u), qui-

s) Consules *designati* per hanc sollemnem formulam in comitiis a consule decedente declarabantur: *vt ea res mihi magistratuique meo populo plebique Romanæ bene ac feliciter eueniat*, quibus peractis, populus senatusque circa ædes creatorum consulum conueniebant: illos salutabant ac postea in capitolium, vt ibi sacrificaretur, ex capitolio vero in curiam deducebant; post quem ritum in domum suam ipsi, senatu eos comitante & gratulationes faciente, se recipiebant, quod ex CLAVDIANO *in Eutrop. lib. II.* v. 63. OVIDIO *lib. IV. ex Pont. epist.* 4. v. 29. seq. *epist.* 9. v. 17. & 18. patet.

t) Hoc intelligendum est de consulibus ordinariis, qui quinque menses ante creationem designabantur. Suffecti enim statim, postquam electi erant, magistratum inibant. Per quinque hos menses competitores de ambitu contra designatos solliciti erant, quoniam ii, qui criminis huius consulem designatum insimulare poterant, in eius locum substituebantur: vide SAM. PITISCVM *lex. ant. Rom. tom. I.* p. 552.

u) Fiebat hoc maxima cum lætitia, & noui consules occasionem quærebant, sibi quouis modo fauorem populi conciliandi. Hinc aurum argentumque in populum spargebant, quæ consuetudo, quoniam magnos efflagi-

quibus decedebant priores conſules. Noui officium, auſpicato & ritibus, quos diximus, inibant. x)

§. II.

Decedens conſul y) magiſtratu, candidatum ſucceſſorem *in verba adigebat* in campo, in quæ ipſe ante annum iurauerat; aut potius ambo deſignatos adigebat conſul maior, ſiue ſenior. Ritum hunc idem PLINIVS *paneg. cap. LXXVII.* deſcripſit.

CAP.

gitabat ſumtus, & alia incommoda inde emergebant, ab imperatoribus plane ſublata eſt, vt ex legibus, hanc in rem latis, videmus. Sumtuoſa inſtituebant conuiuia, ac ſenatores atque equites Romanos ad iſta inuitabant, teſte PLINIO *lib. XIV. cap.* 15. Vt populo ſe multum commendarent, cum tanto adparatu ac ſumtibus ludos ſcenicos inſtituerunt, vt opibus plane exhaurirentur, &, depoſito conſulatu, in paupertate ſæpe viuere deberent: conf. IVL. CÆS. BVLENGERVS *de imperio Rom. lib. I. cap.* 19.

x) Tam ii, qui conſulatum deponebant; quam, qui inibant, iusiurandum præſtare debuerunt: illi iurabant, ſe nihil contra leges feciſſe; hi vero, ſe nihil contra iſtas eſſe facturos, vt ex PLINIO *panegyr. cap. LXIV.* conſtat.

y) Secedens conſul ante decem ab eius conſulatu annos faſces conſulares recipere non potuit. L. Cornelio Sulla enim & Q. Cæcilio Metello conſulibus, lex lata eſt, cuius ſententiam APPIANVS *de bello ciuil.* p. 412. ita exhibet: *ad hæc*, Sulla videlicet, *edixit*, *ne quis eundem magiſtratum iterum ſuſciperet*, *niſi poſt decimum annum.* De conſulibus *honorariis* ſub imperatoribus, qui ſolam conſulis dignitatem & nomen, nullam autem adminiſtrationem habuerunt, conferas ANTON. PAGI *diſſ. hypatic.* p. 70. & GVIDONEM PANCIROLLVM *de magiſtrat. municip. cap. VII.*

Landesbibliothek Oldenburg

Cap. VI.

DE OFFICIO CONSVLIS.

Officivm conſulis erat, curare publica, id eſt, quæ ad pacem, bellum, fœdera & alia reipublicæ pertinebant; priuati autem iuris controverſias ad prætores remittebat, quos nihilominus *collegas* adpellabat: vide plinivm *loco indicato*, & adde ciceronem *orat. III. Catil. cap.* 2. vnde ſimul diſcitur, conſulem prætoribus imperaſſe etiam alia, quæ reipublicæ cauſſa expedienda erant.

Cap. VII.

DE LICTORE CONSVLARI.

Svpra dictum, duodecim lictores conſulem præceſſiſſe, non tantum terroris & auctoritatis cauſſa: verum etiam, vt ſequenti conſuli viam facerent, ſubmoto populo. horativs *lib. II. od.* 16. *v.* 9:

Non enim gazæ; neque conſularis
Submouet lictor miſeros tumultus
Mentis, & curas laqueata circum
Tecta volantes.

plinivs *paneg. cap. LXXVI.* §. 8: *nemo perturbabatur, nemo ſubmouebatur.* livivs *lib. XLV. cap.* 7: *donec conſul lictores miſiſſet, qui ſubmouendo iter ad prætorium facerent.* seneca eleganter *ep. XCIV: non eſt, quod feliciorem eum iudices, cui ſubmouetur, quam quem lictor ſemita deiicit.*

CAP. VIII.

DE TRIBVNIS MILITVM CONSVLARI POTESTATE.

§. I.

INTERRVPTVM conſulare munus fuit per decemuiros ad biennium fere: deinde per tribunos militum conſulari poteſtate, qui diutius imperarunt; quorum autem certus non erat numerus. Initio tres erant, vt eſt apud LIVIVM *lib. IV. cap.* 6. & 16. deinde quatuor *lib. IV. cap.* 31. aliquando ſex aut octo *lib. V. cap.* 1. & 31. adde EVTROPIVM *lib. II. cap.* 1.

§. II.

Qui conſulatu functi erant, dicebantur *conſulares*, quemadmodum, qui prætura, *prætorii*: qui ædilitate, *ædilitii*. Exempla paſſim exſtant: coniuncta ſingulorum ordinum habes apud EVTROPIVM *lib. V. cap.* 6. §. 6.

CAP. IX.

DE DECEMVIRIS.

§. I.

DECEMVIRI electi erant, vt leges Romanis ex atticis Solonis conſcriberent & ſumma poteſtate, z) ceſſante interim conſulatu, promulgarent:

z) Respublica primis ſuis temporibus admodum paucas habebat leges, & regum latæ in controuerſiis ſententiæ earum obtinebant vim. Quum vero conſules omnia pro voluntate ſua iudicarent, nec raro iniuſtitiam

rent: a quibus primum X. tabulæ legum factæ; postea, quum nonnulla deesse viderentur, duæ adiectæ, vt XII. *tabulæ* legum fierent, quæ sunt fons omnis iuris Romani, vti ex fragmentis hodieque adparet.

§. II.

Ad biennium vix durauit hic decemuiratus. Quum enim decemuiri potestate sua sequenti anno abuterentur, abrogata fuit potestas, & consules reducti. Vide LIVIVM *lib. III. cap.* 32. *seq.* EVTROPIVM *lib. I. cap.* 16. & *lib. II. ff.* de O. I. §. 24.

CAP. X.

DE PRÆTORIBVS.

§. I.

OLIM nullus magistratus, exactis regibus, Romæ erat, nisi consules. Quum vero hi bellis gerendis aliisque negotiis publicis detinerentur, a)

tiam suam proderent, iam anno CCXCI. a populo ac tribunis plebis de emendando confuso hoc reipublicæ statu est cogitatum, quod institutum octo annos post, anno vrbis videlicet CCXCIX. exsequi susceptum est. Legati hanc ob caussam in Græciam mittebantur, qui leges Athenienſium, Solonis potissimum aliarumque ciuitatum describerent. Isti *ann. CCCII.* reuerterunt, atque ex his Romam delatis legibus notissimæ illæ decemuirales compositæ sunt, de quibus infra plura dicendi locus erit.

a) Prætores duas ob caussas instituti sunt: primum, quoniam consules ob continua bella muneri suo in vrbe satisfacere haud potuerunt: deinde, vt patriciis esset sola-

additus fuit nouus magiſtratus, prætor b) vnus, qui ius in vrbe diceret. c) Creſcente autem ciuitate

ſolatium, qui indigne ferebant, quod plebeii ad conſulatus honorem admiſſi fuiſſent: conf. IO. GOTTL. HEINECCIVM *ſynt. ant. Rom. iurisprud. illuſtr. part. I.* p. 46.

b) *Prætoris* nomen antea, quam hic magiſtratus inſtitutus eſt, omnibus, qui munere fungebantur, adſignatum fuiſſe, probant GERH. NOODTIVS *probabil.* p. 16. GERH. IO. VOSSIVS *etymol.* voc. *prætor*, & IO. GOTTL. HEINECCIVS *libro indicato* p. 55.

c) Neceſſe eſt, vt de iurisdictione prætorum eiusque limitibus quædam hic adferantur. Quemadmodum ius aliud *priuatum*, aliud *publicum* fuit; ita & iudicia alia *publica*, alia vero *priuata* fuerunt. Publica iudicia ab *extraordinariis* & iudiciis populi diſcerni debent. Ita, ſiue *publica* propter crimina ad rempublicam pertinentia inſtituebantur, & de iis leges latæ erant, pœnæque in illis finitæ, ac ſecundum iſtas quicunque poſtulare ſolebant, qui publici criminis aliquem volebant adcuſare; niſi eſſent, quibus iure id haud licitum fuit. In iſtis publicis iudiciis antequam quæſtiones perpetuæ receptæ fuerunt, vel quæſitores & iudices de criminibus cognoſcebant, vel ipſis prætoribus prouincia hæc ſpeciatim deferebatur. In illis, ſiue *extraordinariis*, aut conſul, aut totus ſenatus, aut princeps, nec non præfectus vrbi de iis cognoſcebat criminibus, de quibus nullæ leges exſtabant, aut pœna nulla conſtituta fuit. Hæc, ſiue *iudicia populi*, ab ipſo populo ea de cauſſa inſtituebantur, vt maieſtatis aliaque crimina, in quibus de capite ciuis quærebatur, vindicarentur: conf. IO. GEORG. GRÆVIVS *præfat. ad tom. II. theſ. antiquit. Roman.* & IO. GOTTL. HEINECCIVS *ſynt. ant. Rom. iurisprud. illuſtr. part. II.* p. 310. Quod ad iudicia *priuata* attinet, quisque in iis ius ſuum perſequebatur, quum contra ea in iudiciis publicis vel ipſe populus, vel

tate & multis peregrinis aduentantibus, creatus est alius prætor, qui *peregrinus* adpellatus est ab

vel adcusator populi nomine crimina vindicare deberet. Priuata hæc iudicia initio reges, deinde consules & decemuiri, vt DIONYSIVS *Halicarnasseus lib. X.* p. 627. ac LIVIVS *lib. III. cap.* 33. testantur, ac denique prætores habebant, atque in iis *iurisdictionem* ita exercebant, vt pro conditione edicti, atque ipsius, de quo disceptabatur, negotii, vel ipsi ius dicerent, vel litigantibus iudices darent. Vbi enim de *iure* controuersia erat, ipse prætor cognouit; quando vero *de facto* disputabatur, iudices ab eo singulares constitui solebant, qui rem rite diiudicabant, sententiasque suas, in vrnam coniectas, prætori exhibebant, vt, istis inter se comparatis, de lite pronuntiaret, qua de re CAROL. SIGONIVS *de iudiciis lib. I. cap.* 12. GER. NOODTIVS *de iurisdict.* p. 130. 10. GOTTL. HEINECCIVS *libro memorat.* p. 212. legendi sunt. Ipse prætor vel in loco, iuri dicundo *destinato*, vel in *plano* ius dixit. Locus *destinatus* erat tam in comitio, quo olim omnes lites agitatæ sunt; quam in foro, & quidem pro tribunali, loco amplissimo & spectabili in comitio, fere hemicycli specie introrsum curuato, in quo sella curulis poni solebat. Eo se multo mane conferebat prætor, &, hora tertia per accensum exclamata, eos accedere iubebat, qui ius poscerent. Secum habebat quinque equites totidemque senatores, *adsessores* vocatos, qui a tergo prætoris sedebant, non eo fine, vt ius ipsi dicerent; sed potius, vt in re dubia instruerent suis consiliis prætorem. Qui loco hoc vel de caussis cognouit & ius accedentibus dixit; vel consilium rogantibus præbuit, vel conuentum siue quæstionem inter partes indixit. Ad primum munus quod spectat, istud tribus his verbis continebatur: *do, dico, addico.* Dabat *enim prætor*, vt HEINECCII *libro memorato part. I.* p. 48. verbis vtar, *actionem & exceptionem*: dabat *bonorum possessionem*: da-

eo, quod inter peregrinos ius diceret; prior autem ille, qui ciuibus in vrbe ius reddebat, d) dictus

dabat *iudices*, *arbitros*, *recuperatores*: dabat *tutores ex lege Atilia*. Dicebat *interdicendo*, *quoties de poſſeſſione agebatur*: *indicebat aduocata concione ferias*, *ſi quando terra in vrbe tremuiſſet*. Addicebat *denique veluti facta in iure ceſſione*, *mancipatione*, ceter. Cognoſcebat quæque pro tribunali ſuo ſecundum ordinem aduenientium, niſi ſe faciliorem hac in re erga illos, qui ex longe remotis locis aduenerant, præbere volebat, quod SENECA *epiſt. CVI.* ſatis innuit. Quæ iam obſeruaui, ea exemplis probant: IVST. LIPSIVS *de magiſtrat. Rom. cap. X.* FRANC. ROBORTELLVS *de iudiciis* p. 15. CAROL. SIGONIVS *de iudiciis lib. I. cap.* 9. ſeq. PAVLLVS MANVTIVS *de legib. cap. XIX.* inprimis ſupra memoratus GER. NOODTIVS *libro excitato*. *Tribunal*, pro quo ius dicebat prætor, maiorum tantum magiſtratuum proprium fuit; minores vero in ſubſelliis pronuntiabant. In inſcriptionibus, vt apud REINESIVM *claſſ. II. num.* 44. magiſtratibus municipalibus tribunal adſignatur; illud tamen de ſubſelliis eſt intelligendum, vt recte obſeruat HEINECCIVS *loco indicato* p. 214. Ius dicebat etiam prætor, vt ſupra indicaui, in *plano*; idque vel domi, vel in via fiebat, ita, vt ſella, quæ poſt prætorem vehebatur, in plano poneretur, prætor ſederet, ac ius, adſtante hominum multitudine, diceret. Qui *de plano* poſtulabant ius, per ordinem magiſtratui libellos tradebant; prætor vero per ſubſcriptionem reſpondebat, vt HEINECCIVS ibidem probat.

d) Præter hoc munus prætoris, quod in iure dicendo poſitum fuit, eum etiam oportuit ludos, præſertim in circo, edere, teſte IVVENALI *ſat. IX.* v. 192. cui 10. GEORG. GRÆVIVS *ſyntagm. diſſ.* p. 548. & interpretes *Suetonii* p. 609. ed. GRÆVII adiungendi ſunt. Abſentibus conſulibus, munere eorum fungebatur, vt ex

ctus est *prætor vrbanus.* e) De his POMPONIVS *lib. II. ff. O. I.* §. 27. 28. & LIVIVS *lib. IV. cap.* 1. & *lib. VIII. cap.* 15. vbi ex plebe etiam creatum prætorem scribit; de aucto autem prætorum numero, de eorumque officiis post Punica bella adcurate ibidem POMPONIVS §. 32. quorum summa est, tot prætores fuisse additos, quot prouinciæ in ditionem venerant. Vide & LIVIVM *epit. XIX.* & *lib. XXXII. cap.* 27. *lib. XXXIII. cap.* 26.

ex LIVIO *lib. X. cap.* 45. patet: senatum cogebat: sententias rogabat: comitia & conciones ad populum habebat: aliaque, quæ ad consulum officium spectabant, suscipiebat, quum in absentia illorum summus in vrbe magistratus esset, nec hanc ob caussam plures quam decem dies ab vrbe abesse posset, auctore GELLIO *lib. XIII. cap.* 5. Anno magistratus sui ad finem perducto, in prouincias proficiscebantur prætores. Vltimis imperii Romani temporibus iurisdictio prætorum fere omnis exspirabat & ad præfectos prætorio transferebatur, ipsis sola ludorum cura ac potestate, quæ ad hos spectabat, relicta: cont. FAM. NARDINVS *Rom. vet. lib. III. cap.* 16.

e) Prætor vrbanus maiori dignitate, quam peregrinus, præditus fuit, vnde & apud OVIDIVM *lib. I. fastor.* v. 52. *honoratus*; apud FESTVM autem voce: *maior consul*, *maior* dicitur. Quoniam imperii fines quotidie latius extendebantur, anno vrbis DCV. constitutum fuit, vt duo prætores, *vrbanus* & *peregrinus*, res priuatas cognoscerent; reliqui vero capitalium criminum quæstionibus, quæ, quoniam perpetuo durabant, *perpetuæ* dictæ sunt, præficerentur, quum ante, vt supra indicaui, extra ordinem a populo quæstores singulares ad id creari solerent. Quæstiones perpetuæ de *repetundis*, *de ambitu*, *maiestate*, *peculatu*, *sicariis*, *parricidiis*, cet. instituebantur.

Landesbibliothek Oldenburg

§. II.

Creſcentibus criminibus, quæſtiones publicæ ſunt conſtitutæ, & iuridicæ cauſſæ inter prætores diſtributæ, atque a Sullano tempore vsque ad Ciceronem octo prætores in vrbe fuerunt, & Cicero inter octo primus, vt ipſe in *Piſonem cap. I.* & *pro leg. Man. cap. I.* teſtatur. Iulius Cæſar XII. vel, vt DIO *Caſſius lib. XLIII.* p. 237. habet, XIV. fecit prætores: Auguſtus XVI. Claudius adiecit duos, vt fierent XVIII. quem numerum imperator Nerua reſtituit, quum a Tito minutus fuiſſet: f) vide de his POMPONIVM *loco indicato.*

§. III.

f) Vt pauca de edictis atque inſignibus prætorum hic adferantur, neceſſe erit. Edicta, quæ, vt HEINECCIVS *ſynt. ant. Rom. lib. I. tit.* 2. §. 23. p. 49. probat, a peregrinis pariter atque vrbanis prætoribus promulgabantur, vel *generalia*, vel *ſpecialia* fuerunt. Illa a quouis prætore, priusquam ius dicebat, in albo, ſiue, vt nonnulli volunt, in *pariete dealbato*, proponebantur. Continebant eæ ipſam rationem iuris dicundi, quam per totum annum prætor ſequi conſtituerat. Hæc, ſiue *ſpecialia*, in certis cauſſis dabantur, quæ vero ad alias ſimiles cauſſas non extendi ſolebant. Talis edicta proponendi conſuetudo quum varias in iure confuſiones gigneret, anno vrbis conditæ CCCCLXXXVII. a C. Cornelio tribuno plebis abrogata, ac conſtitutum eſt, vt in poſterum ex edictis perpetuis ius diceretur; vbi tamen prætori nihilo minus permiſſum fuit, ea, inito magiſtratu, vel augere, vel immutare. Tempore poſtea Adriani imperatoris Saluius Iulianus omnia hæc edicta prætorum collegit ac rite diſpoſuit, quod deinde *edictum perpetuum* & *ius honorarium* dictum eſt. Inſignia prætorum fuerunt: prætexta, ſella curulis, tribunal, haſta, gladius, ſex lictores cum faſcibus. Alii, duos li-

Landesbibliothek Oldenburg

§. III.

Postquam sic omnes illi prætores iudiciis vel publicis vel priuatis in vrbe occupati essent, in provincias missi sunt *proprætores*, id est, qui prætura functi fuerant anno superiore, vel ante biennium; qui vero etiam sæpissime simplici vocabulo *prætores* dicebantur. Tandem maiores prouinciæ per *proconsules* sunt rectæ; mediocres per proprætores. Paruas qui administrabant, posteriori æuo tantum *præsides* dicti fuerunt.

§. IV.

Prætores, late dicti, erant exercituum rectores; vnde *cohors prætoria*, & ipsum *prætorium* adpellantur. Sed de his non proprie hoc loco agimus. De edicto prætoris etiam dicemus infra, vbi de Romanorum legibus & iudiciis exponemus. g)

lictores prætorem habuisse contendunt; sed veteres scriptores, PLVTARCHVS, POLYBIVS aliique numeri senarii mentionem faciunt. Qui duos fuisse putant, non distinguunt tempora. Antiquiori enim æuo duos tantum habuerunt lictores; quibus postea quatuor additos esse, sed sine securibus, probat EZ. SPANHEMIVS *de vsu & præst. numism. diss. X. tom. II.* p. 114. cui CAR. SIGONIVM *de ant. iur. ciuil. Rom. lib. I. cap.* 20. addas, qui hoc negat & prætoribus prouincialibus solum sex adsignandos esse lictores statuit.

g) Plura de prætoribus, præter SAM. PITISCVM, etiam memoratos GER. NOODTIVM & HEINECCIVM, exhibent: CHRIST. FRID. FRANCKENSTEINIVS *de ærario pop. Rom. obs. XV.* HENR. DODWELLVS *prælect. Cambden.* p. 438. & 727. *interpretes Pomponii in titul. digestor. de origine iur.* WOLFGANG. LAZIVS *de republ. Romana lib. II.*

Landesbibliothek Oldenburg

CAP. XI.

DE ÆDILIBVS.

§. I.

NON vnius generis ædiles erant; omnes vero a cura ædium publicarum nomen habebant. Primum duo ædiles creati ſunt eodem anno, quo tribuni plebis ſunt facti, poſtquam populus ex monte ſacro in vrbem reuertiſſet. DIONYSIVS *Halicarnaſſeus* hunc nexum temporis docet *lib. VI.* tribunorum autem originem ad annum decimum ſextum poſt exactos reges refert EVTROPIVS *lib. I. cap.* 12. Hi vocabantur ædiles plebeii, qui de plebe ſumebantur, & etiam plebis curam gerebant, præſertim in rebus venalibus moderandis, qua officii parte iidem erant, qui Græcis dicebantur *ἀγορανόμοι.* Horum meminit LIVIVS *lib. III. cap.* 57.

§. II.

Nobiliores erant, qui *ædiles curules* dicebantur, quorum originem LIVIVS *lib. VI. cap.* 42. & *lib. VII. cap.* 1. deſcribit: *annus hic erat*, inquit, *inſignis noui hominis conſulatu: inſignis nouis duobus magiſtratibus, prætura & curuli ædilitate.* Erant itidem duo, quod ibidem LIVIVS probat, dicens: *patres ædilitatem Cneio Quintio Capitolino, & P. Cornelio Scipioni, ſuarum gentium viris, gratia campeſtri dederunt.* Initio etiam patricii ad hoc munus eligebantur: tandem ad alios quoque ordines illud venit. gg) §. III.

gg) Horum originem ſic narrat LIVIVS *lib. VI. cap.* 42: *ita*

§. III.

Horum officium & ornamenta h) variis locis CICERO descripsit *orat. in Verrem VII. cap.* 14. de

ita ab diutina ira tandem in concordiam redactis ordinibus, quum dignam eam rem senatus censeret esse, meritoque id, si quando vnquam alias deum immortalium caussa libenter facturos fore, vt ludi maximi fierent, & dies vnus ad triduum adiiceretur, recusantibus id munus ædilibus plebis, conclamatum a patriciis est iuuenibus; sed id honoris deum immortalium caussa libenter acturos, vt ædiles fierent. Quibus quum ab vniuersis gratiæ actæ essent, factum senatus consultum, vt duo viros ædiles ex patribus dictator populum rogaret.

h) Pro munere suo curabant omnes res venales, inprimis, quæ ad cibum atque annonam spectabant: observabant, vt iustæ adhiberentur mensuræ: vt luxus nimius tam cibi, quam vestium aliarumque rerum infringeretur: vt ædificia publica pariter ac priuata conseruarentur: collapsa repararentur; plateæ vero ac viæ semper essent mundæ ac politæ. Præterea libidines fornicum ac popinarum coercebant, atque animum ad id adhibebant, ne vrbi per incendia aut alios funestos casus detrimentum adferretur. Præfecti quoque erant ludis, eorumque curam in se suscipiebant, quæ omnia veterum confirmant testimonia. De prohibitis popinis & ganeis, ac interdicto mensarum luxurioso adparatu, ædiliumque hac in re officio vide SVETONIVM *vit. Tiber. cap. XXXIV.* §. 2. *vit. Claud. cap. XXXVIII.* §. 4. TACITVM *lib. III. annal. cap.* 55. §. 1. & PLAVTVM *capt. act. IV. scen.* 2. v. 43. de vestium cura SVETONIVM *vit. Aug. cap. XL.* §. 10. de viis ab ædilibus conseruatis itidem SVETONIVM *vit. Vespas. cap. V.* §. 4. PLAVTVM *stich. act. II. scen.* 11. v. 28. aliosque apud PITISCVM *not. ad hunc locum* p. 950. de munere, non solum ædificia publica ædesque sacras tuendi, sed etiam vrbem ac pascua publica curan-

de ſeipſo loquens: *nunc ſum deſignatus ædilis: habeo rationem, quid a populo Romano acceperim, mihi ludos ſanctiſſimos maxima cum ceremonia Cereri, Libero Liberæque faciundos; mihi Floram matrem populo plebique Romanæ ludorum celebritate placandam: mihi ludos antiquiſſimos, qui primi Romani ſunt nominati, maxima cum dignitate & religione Ioui, Iunoni Mineruæque eſſe faciundos: mihi ædium ſacrarum procurationem; mihi totam vrbem tuendam eſſe commiſſam.*

§. IV.

curandi incendiaque auertendi DIONYSIVM *Halicarnaſſeum lib. III. cap.* 57. LIVIVM *lib. I. cap.* 56. aliaque teſtimonia apud EZECH. SPANHEMIVM *de vſu & præſt. numiſm. tom. II.* p. 144. PETR. BVRMANNVM *Iou. fulgerat.* p. 119. & 202. ISAAC. CASAVBONVM *ad Suetonium* p. 166. ed. GRÆVII, & HENR. DODWELLVM *prælect. Cambden.* p. 730. De ornamentis, quibus ædiles vrbi ſplendorem conciliare ſtuduerunt, lege LIVIVM *lib. IX. cap.* 40. & SVETONIVM *vit. Cæſ. cap. X.* §. 1. & de ludis, quibus præerant, CICERONEM *lib. III. de leg. cap.* 3. & *in Verrem V. cap.* 14. de prouincia, meretrices non tolerandi, SENECAM *de vit. beat. cap. VII.* & 10. GOTTL. HEINECCIVM *comm. ad leg. Iul. & Pap.* p. 131. de iurisdictione in annonam, rem frumentariam cibariamque ac menſuras IVVENALEM *ſat. X.* v. 101. PERSIVM *ſat. I.* v. 128. & MARTIALEM *lib. V. eleg.* 81. v. 4. Plura de his officiis exhibet SAM. PITISCVS *lex. ant. Rom. tom. I.* p. 39. De ipſis ædilibus vid. interpretes *Pomponii de origine iuris:* ANDR. TIRAQVELLVM *not. ad Alexandrum ab Alexandro lib. IV. cap.* 4. EZ. SPANHEMIVM *loco memorato* p. 143. ſeq. IO. AVGVST. OLEARIVM *diſſ. de ædilibus Romanorum*, & inprimis EVERH. OTTONEM *de ædilibus coloniar. & municip.*

Landesbibliothek Oldenburg

§. IV.

Ludos plerumque suo priuato sumtu faciebant, eo plus gratiæ a populo consequuti, quo splendidiores ludos ediderant. Vnde apud CICERONEM *lib. II. offic. cap.* 17. Mamerco dicit, *prætermissionem ædilitatis repulsam consulatus attulisse*; L. Crassum contra laudat, quod magnificentissima ædilitate functus fuerit, ibid. *cap.* 16. Magnificentia autem hæc in ludis consistebat. Vid. & Cœlii *epist. ad Ciceronem proconf.* & huius ad illas responsiones, quibus ille a Cicerone petit, vt pantheras sibi ad ludos ex prouincia mittat.

§. V.

Tandem Iulius Cæsar duos ædiles *cereales* addidit, qui frumenti curam haberent, vt notat DIO CASSIVS *lib. XLIII. sub fin. p.* 239. quorum autem tam frequens mentio, aut etiam tanta dignitas aut gratia non erat, quanta erat ædilium curulium, qui præcipue intelliguntur, quoties ædilium absolute fit mentio. Curules dicti a curuli sella, splendido magistratus maioris ornamento.

CAP. XII.

DE TRIBVNIS PLEBIS.

§. I.

TRIBVNI plebis erant, qui plebis caussam adversus potentiores, id est, nobiles & patricios, defendebant ac tuebantur. Caussam noui huius magistratus dedit oppressio plebis, & procerum iniuria, qua factum, vt plebs vrbe excederet, nec reuocari posset, nisi impetrato ex suo ordine magi-

Landesbibliothek Oldenburg

giſtratu, qui libertatem ipſius tueretur: qui & adſiduus in ſenatu & apud conſules eſſet, illorumque decretis contradiceret, ſiue intercederet, ſi illa duriora in plebem ac iniquiora eſſent. i) Hiſtoriam ſuppeditat LIVIVS *lib. II. cap.* 32. & EVTROPIVS *lib. I. cap.* 12.

§. II.

Initio duo tribuni plebis creati ſunt; k) qui vero

i) Quando enim magiſtratus aliquid contra plebis libertatem, iura ac priuilegia moliri, ſibi ſumebant, maximum populi in tribunorum poteſtate præſidium erat poſitum, quippe qui omnia, contra plebem inſtituta, dirimere vnica hac voce: VETO, poterant: adde BARNAB. BRISSONIVM *de formul.* p. 271. IVSTVM LIPSIVM *de magiſtrat. Rom. cap. XV.* & PAVL. MANVTIVM *de leg. cap. XXXVI.* Romanorum hiſtoria effuſe ac larga manu huius rei ſuppeditat exempla, &, quamuis, vti etiam ex FREINSHEMIO *not. in Flor. lib. III. cap.* 13. patet, non negari poſſit, iſta poteſtate tribunos ſæpe abuſos eſſe; ſæpe tamen egregia iuſtitiæ ſuæ animique, ab omni partium ſtudio alieni, documenta dederunt, cuiusmodi varia teſtimonia VALERIVS MAXIMVS *lib. VI. cap.* 5. recitat. Quoniam cuſtodes libertatis populi erant, diu vetitum fuit, tribunos ex patriciis ac ſenatoribus petere, & quamuis & hoc poſtea, vt ex LIVIO *lib. III. cap.* 65. videmus; permitteretur; amittebant tamen ii patriciorum iura, & ſe plebeiorum ordini adnumerare eorumque iura contra patricios tueri debebant. Vnicum patriciorum tribunorum exemplum apud LIVIVM legimus; alios tamen patricios idem munus adfectaſſe, ex CICERONE *pro dom. cap. XIII. & XIV.* patet.

k) De numero tribunorum plebis eiusque mutatione vide ONVPHR. PANVINIVM *de ciuit. Rom. cap. LXVIII.* & IVST. LIPSIVM *de magiſtrat. Rom. cap. XIV.*

Landesbibliothek Oldenburg

ro mox tres ſibi collegas addiderunt, vt quinque eſſent. LIVIVS ibid. *cap.* 33. & 58. Breui poſt tempore, id eſt, triceſimo ſexto anno a primis tribunis decem creati ſunt, 1) quamquam CICERO *in orat. pro C. Cornelio*, cuius fragmenta ASCONIVS ſeruauit, in alterum a primis tribunis annum id ipſum referat. Digna verba, vt integra repetantur: *tanta*, inquit, *in illis*, ſcilicet Romanis plebeiis, *virtus fuit, vt annos poſt XVI. reges exactos propter nimiam potentium dominationem ſecederent, leges ſacratas ipſi ſibi reſtituerent, duos tribunos crearent, montem illum trans Anienum, qui hodie mons ſacer nominatur, in quo armati conſederant, æternæ memoriæ cauſſa conſecrarent. Ita quoque auſpicato poſtero anno decem tribuni plebis comitiis curiatis creati*

1) Obſeruata eſt in eorum creatione conſuetudo, vt, ſi per legitima ſuffragia decem non electi erant, ii, qui deerant, non a populo, ſed a rite electis tribunis cooptarentur. Hoc manifeſte docet LIVIVS, quando *lib. III. cap.* 64. ita ſcribit: *M. Duillius comitia habuit, &, quinque tribunis plebis creatis, quum præ ſtudiis aperte petentium nouem tribunorum alii candidati tribus non explerent, concilium dimiſit; nec deinde comitiorum cauſſa habuit. Satisfactum legi aiebat, quæ numero nusquam præfinito tribunis, modo vt relinquerentur, ſanciret, & ab iis, qui creati eſſent, cooptari collegas iuberet. Recitabatque rogationis carmen, in quo, ſi tribunos plebei decem rogabo, ſi quos minus hodie decem tribunos plebei fecerint: hi tum vti quos ſibi collegas cooptaſſint, vt illi legitimi eadem lege tribuni plebei ſint, vt illi, quos hodie tribunos plebei feceritis.* Hunc vero morem a L. Trebonio anno ſequenti poſt habita a M. Duillio comitia abrogatum eſſe, itidem LIVIVS *cap. ſequenti libri memorati* docet.

Landesbibliothek Oldenburg

creati ſunt. Hæc CICERO, qui niſi memoria lapſus fuit, ex illius verbis videtur aliquid excidiſſe, vt etiam ASCONIVS obſeruauit. Nam altero anno tres additi duobus primis, vt quinque eſſent: XXXVI. anno creati demum decem, vt LIVIVS, ad quem ASCONIVS etiam prouocauit, probatum dedit.

§. III.

Ampliſſimæ poteſtatis m) hic magiſtratus erat, quam-

m) Tanta fuerunt inſtructi poteſtate, vt ſenatus edicta reſcindere: nouas leges contra ſenatus voluntatem promulgare: comitia tum plebis, tum ſenatus cogere ac dimittere: militum delectus vetare: conſules in carcerem coniicere: condemnatos abſoluere, aliaque contra magiſtratuum leges ac edicta ſuſcipere potuerint, quæ omnia ex VALERIO MAXIMO *lib. I. cap.* I. §. 9. *lib. II. cap.* 2. §. 7. CICERONE *lib. III. de leg. cap.* 7. *de orat. lib. III. cap.* I. APPIANO *de bell. ciuil. lib. II.* p. 445. DIONYSIO *Halicarnaſſeo lib. X.* p. 657. & 667. LIVIO *epit. LV.* aliisque apud ONVPHR. PANVINIVM *loco memorat.* & LYCKLAMAM *de magiſtrat. cap. IV.* patent. Habuerunt quidem facultatem, ſenatum, vt ex SVETONIO *vit. Aug. cap. XXIII.* & A. GELLIO *lib. XIV. cap.* 7. & 8. conſtat, cogendi; non autem id, quoties volebant, fieri poterat. Ideo & ſub Auguſto, tribunicia iam poteſtate prædito, alio patrum decreto opus fuit, vt, quoties is vellet, ſenatum conuocare poſſet, quemadmodum DIO CASSIVS *ad annum DCCXXXII.* refert. Sulla poteſtatem tribunorum valde imminuit, vt ex LIVII *epit. LXXXIX.* patet: a Cotta verò & Pompeio magno omnia eorum iura reſtituta ſunt. Extra vrbem nullam habuerunt poteſtatem. Eorum domus die noctuque patebant, vt omnes oppreſſi ad eos ſe ſtatim conferre & auxilium eo-

quamuis non dignitatis. n) Infra enim curules magistratus erat; toti autem senatui eiusque decretis

eorum implorare possent. Eamdem ob caussam per diem integrum, nisi feriis latinis, ab vrbe abesse non potuerunt.

n) Magistratus enim proprie non extiterunt tribuni, &, quamuis *viatorem* & *prehensionem* haberent; vocandi tamen iure destituti fuerunt, quod GELLIVS aperte docet *lib. XIII. cap.* 12. Ante curiam ergo sedebant in subselliis, donec senatus consulta ad ipsos ferebantur, hæcque vel probabant; vel, vbi quid continebant, quod libertati populi officere videbatur, denegato suo consensu, irrita reddebant: conf. VALERIVS MAXIMVS *lib. II. cap.* 2. §. 7. Iure inde quæritur: quomodo CICERO *pro Quint. cap. XX.* dicere: *per eum magistratum*, tribunos videlicet, *qui auxilii caussa constitutus est*, ac TACITVS *lib. XII. annal. cap.* 64. cum isto conspirare potuerit? quum res ipsa & ex priscis PLVTARCHVS *quæst. LXXXI.* doceat, tribunos magistratibus reliquis haud adnumeratos fuisse. Quæ dubia quæstio vt remoueatur, obseruandum est, aliam fuisse rationem tribunorum, antequam senatores ordini eorum adscripti fuerunt: aliam postquam per legem quamdam tribuni plebis ex senatoribus eligi solebant, quod ex SVETONIO *vit. Aug. cap. X.* §. 4. *cap. XL.* §. 9. & PLINIO *lib. II. epist.* 9. colligi potest. Hoc enim patres ex prudentia ciuili instituerunt, quoniam autumabant, virum senatorium non tam seuere contra senatum acturum esse, quam adhuc soli ex plebe tribuni fecerant. Ad hoc iam, ante istam legem, quamquam de tempore nihil certi definiri potest, plebiscitum Atinium a C. Atinio Labeone factum fuit, quo tribunis plebis senatoria dignitas & ius, sententiam dicendi, concessa est, vt GELLIVS *lib. XIV. cap.* 8. docet. Hac ergo ratione etiam tribuni plebis *magistratus* a Cicerone vocari potuerunt.

Landesbibliothek Oldenburg

cretis poterat reſiſtere, id quod *intercedere* vocabant, noſtrates autem ſemibarbare dicunt *proteſtari.* Sub cæſaribus tamen creuit dignitas eius, quia in ſingulos annos omnes imperatores inde ab Auguſto tribunitiam poteſtatem adſumſerunt, & in titulis ſuis per annos numerarunt, quod ſpecioſo hoc & amabili nomine dominationem regiam & ſenatus oppreſſionem poterant occultare. o) CICERO *lib. III. de legibus cap.* 7. ita de poteſtate hac ſumma infit: *habet conſul, vt ei reliqui magiſtratus omnes pareant, excepto tribuno;* & *cap.* 10: *Nimia*, inquit, *eſt poteſtas tribunorum plebis, quis negat? ſed vis populi multo ſæuior, multoque vehemen-*

o) Nouum hoc ſpecimen erat ciuilis imperatorum prudentiæ. Quum enim ipſi, præter ceteros magiſtratus, ſummum ſacerdotium & poteſtatem tribunitiam ad ſe raperent, tota populi Romani libertas extinguebatur ac ſupprimebatur. Tribunitia poteſtas, vt ISAAC CASAVBONVS *not. ad Sueton.* p. 160. ex DIONE obſervat, Auguſto, anno DCCXXIV. poſt victum Antonium, decreta fuit; ſuſcepta autem ab ipſo eſt anno demum DCCXXXI. quamuis iam anno DCCXVIII. victo Pompeio, ipſi ſpecies quædam huius poteſtatis adſignata fuiſſet. Nihil aptius ad vindicandum ſummum imperium Auguſto contingere potuiſſet, quam hæc tribunitiæ poteſtatis conceſſio. Eo enim Auguſtus *ſacroſanctus* reddebatur, per iura nimirum tribunorum, qui, vt LIVIVS *lib. III. cap.* 55. teſtatur, omnes pro ſacroſanctis putabantur. Immo Auguſti potentia hac in re latius extenſa fuit, quam reliquorum tribunorum, quum eum etiam extra vrbem, intra proximum milliare, auxilium implorantibus opem ferre potuiſſe, veterum ſcripta monimenta teſtantur, quod ius nulli vnquam tribuno ante Auguſtum datum erat.

Landesbibliothek Oldenburg

mentior, quæ, ducem quod habet interdum, lenior est. Quod enim est tam desperatum collegium, in quo nemo e decem sana mente sit? De Augusti instituto TACITVS *lib. III. annal. cap.* 56. §. 1. ita loquitur: *Tiberius, fama moderationis parta, mittit litteras ad senatum, quis potestatem tribunitiam Druso petebat.* Id summi fastigii vocabulum Augustus reperit, ne regis aut dictatoris nomen adsumeret, ac tamen adpellatione aliqua cetera imperia præemineret. Qui præterea nouem numero sub cæsaribus tribuni plebis erant, eorum potestatem, quæ restricta admodum erat, & veteris quasi vmbra, quam solus imperator vsurpabat, descripsit PLINIVS *lib. I. ep.* 23. Initio tantum plebeii erant: post etiam nobiles seu patricii, sed a plebeio homine adoptati; quæ vero lex sub cæsaribus negligebatur, vtpote qui etiam tribunitiam potestatem quotannis nouam capiebant, etsi nomine concretiuo abstinerent. p)

CAP. XIII.

DE TRIBVNIS ÆRARII.

§. I.

HORVM meminit CICERO *orat. IV. Catil. cap.* 7.

p) De tribunis plebis ac tribunitia potestate conferas: HENR. DODWELLVM *prælect. Cambden.* p. 417. seq. p. 573. seq. p. 680. seq. IVSTVM LIPSIVM *lib. II. elect. cap.* 13. ANT. PAGI *critic. in Baron. annal. tom. I.* p. 103. IAN. VINCENT. GRAVINAM *de ortu & progressu iur. ciuil. lib. I. cap.* 27. ONVPHR. PANVINIVM

7. qui minoris ordinis præfecti erant, eorumque vsus & officium, pecuniam de ærario in stipendium militum adnumerare, vt ASCONIVS describit *in Cic. orat. III. Verrinam de prætura vrbana.* q)

§. II.

Iudicibus etiam populi loco intererant, quando illa ex tribus ordinibus essent mixta, quod patet ex eiusdem ASCONII *commentario in Cic. orat. pro Marc. Scauro sub fin.*

CAP. XIV.

DE QVÆSTORIBVS.

§. I.

QVÆSTVRA primus & infimus gradus honorum fuit, quem iuuenes etiam ante trigesimum annum adscendere poterant. r) Post consules

VM *de ciuit. Rom. cap. LXVIII.* FRANC. HOTTOMANNVM *de magistrat. Rom. lib. I. tom. II. thes. ant. Rom. Grævii* p. 1888. aliosque.

q) Ipsi non custodes carceris erant, quum munus hoc *commentariensis* haberent; sed prouinciam accipiebant, ad columnam Meniam caussas sceleratorum aliorumque improborum ac viliorum hominum cognoscendi, eosque puniendi; aut in carcere custodiendos commentariensi tradendi. His in carcere custodiis commentariensis quidem præerat, sed superior earum cura triumuiris commissa est; quod ex PLAVTO *act. I. scen. I. v. 3.* LIVIO *lib. XXII. cap. 26.* VALERIO MAXIMO *lib. VIII. cap. 4. §. 2.* aliisque patet.

r) Quæstores triplicis fuerunt generis. Alii quæstores *vrbani*, qui ærario præfuerunt: alii *prouinciales*, & alii denique *capitales* extiterunt, qui in maleficia, parricidia

sules creati fuerant quæstores, crescente republica, quum antea ipsorum munus ipsi consules admini-

dia ac reliqua crimina inquisiuerunt; quod vero munus anno DCLXV. a quæstoribus capitalibus ad triumuiros capitales translatum est. Ad quæstores vrbanos quod spectat, de eorum prima institutione numeroque aucto TACITVS *lib. XI. annal. cap.* 22. scribit: *quæstores, regibus etiam tum imperantibus, instituti sunt, quod lex curiata ostendit, a L. Bruto repetita, mansitque consulibus potestas eligendi, donec eum quoque honorem populus mandaret, creatique primum Valerius Postumius, Æmilius Mamercus LXIII. anno post Tarquinios exactos, vt rem militarem comitarentur. Dein gliscentibus negotiis duo additi, qui Romæ curarent. Mox duplicatus numerus, stipendiaria iam Italia & accedentibus prouinciarum vectigalibus. Post lege Sullæ viginti creati, suppleudo senatui, cui iudicia tradiderat.* Munus eorum potissimum in eo positum fuit, vt pecuniam publicam, quam respublica ex vectigalibus, præda ac damnatorum bonis accipiebat, custodirent: ea, quæ sumtu reipublicæ soluenda erant, exhiberent & in commentarios accepti atque expensi referrent: conf. PETR. BVRMANNVS *de vectigal. pop. Rom.* p. 112. Hinc & haud raro in saxis litteratis hæ loquendi deprehenduntur formulæ: STATVAM PECVNIA PVBLICA PONENDAM CENSVIT: LOCARI SVMTV PVBLICO PLACVIT. Adhæc non solum leges & senatus consulta custodire; sed etiam signa militaria ex ærario ad consules, quando in bellum proficiscendum erat, mittere: legatos exterarum gentium excipere: iis hospitium præbere, &, vbi ægrotabant, eorum valetudinis curam habere debebant. Istud ex DIONE CASSIO *lib. LIV.* p. 546. & SVETONIO *vit. August. cap. XCIV.* illud ex LIVIO *lib. III. cap.* 69. *lib. VII. cap.* 23. hoc vero ex VALERIO MAXIMO *lib. V. cap.* 1. §. 1. satis comprobari potest. Tantam habuerunt auctori-

ſtrarent. POMPONIVS *de origine iuris lib. II.* §. 22 : *quum ærarium populi auctius eſſe cœpiſſet, vt eſſent, qui illi præeſſent, conſtituti ſunt quæſtores, dicti ab eo, quod inquirendæ & conſeruandæ pecuniæ cauſſa creati erant.* Initio duo tantum erant, qui dicti ſunt *vrbani quæſtores :* poſt additi totidem, vt duo in vrbe manerent, duo conſulibus in bello adeſſent. LIVIVS *lib. IV. cap.* 43 : *moles diſcordiarum inter plebem ac patres exorta eſt, cœpta ab duplicando quæſtorum numero, vt præter duos vrbanos quæſtores, duo conſulibus ad miniſteria belli præſto eſſent :* adde *cap. LIV. & epit. lib. XV.*

§. II.

Italia ſtipendiaria facta, duplicatus numerus, & octo creati. LIVIVS *epit. XV : quæſtorum numerus ampliatus eſt, vt eſſent octo.* TACITVS *lib. XI. cap.* 22. de quæſtoribus agens : *mox duplicatus numerus, ſtipendiaria iam Italia, & accedentibus provinciarum vectigalibus.* Addit ibidem Tacitus, Sul-

ctoritatem, vt imperatores, ex bello redeuntes, non prius nanciſcerentur triumphi honorem, quam apud quæſtores iureiurando confirmauerant, numerum & ciuium amiſſorum & hoſtium occiſorum in litteris ad ſenatum recte definitum ac ſcriptum fuiſſe : conf. VALERIVM MAXIMVM *lib. II. cap.* 8. §. 1. Quoniam inter minores magiſtratus referebantur, atque hanc ob rem neque vocationem, neque prehenſionem habebant, comitiis tributis creati ſunt; antea autem a conſulibus, & poſtea in curiatis comitiis legi ſolebant. Nullam quidem habebant iurisdictionem; nonnunquam tamen ipſis minores cauſſas a maiori magiſtratu ad inquirendum datas eſſe, varia comprobant exempla.

Landesbibliothek Oldenburg

Sullam viginti constituisse supplendo senatui, quia quæstores etiam senatores erant. Ex his etiam mittebantur in prouincias, vt præsidi adessent, s) & pecuniam ac vectigalia tractarent, ideoque vt numerus vbique sufficeret, Iulius Cæsar apud DIONEM *lib. XLIII.* p. 237. dicitur, quadraginta quæstores creasse. In prouincias ituri, sortiebantur æque, ac ipsi præsides. Quia vero sors priscis sancta erat, præses prouinciæ quæstorem, sorte sibi datum, filii loco habebat, & ille præsidem loco parentis. Hoc CICERO tradit tum alibi, *Verrina* videlicet *orat. III. cap.* 15. tum *lib. II. ep.* 19. & *lib. XIII. ep.* 10. Adde NEPOTEM *Catonis vita cap. I.* vbi nexus ille *necessitudo sortis* adpellatur: adde *Ciceronem diuin. in Verrem cap. XIX.*

§. III.

Hi prouinciales quæstores, decedente prætore, siue proconsule, in prouincia tamdiu relinquebantur,

s) Singulæ prouinciæ suum habebant quæstorem, si solam Siciliam exceperis, quæ ea de caussa duos nacta est quæstores, quoniam in veterem & nouam prouinciam diuidi solebat. Adiuuabant præsidem, ita, vt hic caussas controuersiasque tam publicas, quam priuatas cognosceret; quæstores autem pecuniam reditusque prouinciales administrarent, ac tabulas publicas conficerent: rem frumentariam administrarent, atque arma publica & signa custodirent. Maiore hanc ob rem fruebantur potestate, quam quæstores vrbani. Vrbani enim neque lictores & viatores; neque vocationem, prehensionem & iurisdictionem habebant; omnibus vero his prouinciales quæstores instructos fuisse, docent: CICERO *in Verrem orat. III. cap.* 78. *pro Planco cap.* 41. *de diuinat. cap.* 17. & SVETONIVS *vit. Cæs. cap.* 7. §. 1.

Landesbibliothek Oldenburg

tur, vt eam vice præſidis adminiſtrarent, donec nouus præſes adueniret. CICERO *lib. II. epiſt.* 15: *ego de prouincia decedens, quæſtorem Cœlium præpoſui prouinciæ. Puerum inquis? at quæſtorem, at nobilem adoleſcentem, at omnium fere exemplo: neque erat ſuperiore honore vllus, quem præficerem.* Alii erant *quæſtores Cæſaris*, ſiue principis, qui & candidati principis dicebantur: & quæſtura ipſa hæc *palatina* dicta, ideoque oppoſita vrbanæ & prouinciali; ſed de his eorumque munere dicemus infra, quum agendum erit de mutatione magiſtratuum ſub cæſaribus. t)

CAP. XV.

DE CENSORIBVS.

§. I.

FORTVNARVM & capitum cenſura u) a Servio rege dicitur inſtituta; vid. LIVIVM, FLORVM

t) Plura de quæſtoribus exhibent; ſupra laudatus FRANCKENSTEINIVS *de ærario pop. Rom. obſ. XIII. ſeq.* p. 668. *ſyntagm. Græviani*: HENR. DODWELLVS *prælect. Cambden.* p. 362. ſeq. EZECH. SPANHEMIVS *de vſu & præſt. numiſm. tom. II.* p. 160. FRANC. HOTTOMANNVS *de magiſtr. Rom. lib. I. tom. II. theſ. ant. Rom.* GRÆVII, p. 1884. CLAVD. PRÆVOTIVS *de magiſtrat. Rom. cap. XIV.* De quæſtoribus candidatis, qui epiſtolis principis, in ſenatu legendis, præerant, vid. GVID. PANCIROLLVM *notit. dignit. imper. orient. cap. LXXIII.*

u) Cenſum ſextus Romanorum rex, Seruius Tullius, primus inſtituit, ita vt omnes ciues, qui Romæ pariter atque extra vrbem commorabantur, bona, domicilia, præ-

RVM & EVTROPIVM in eius *vita*. Consules postea cum non sufficerent censui agendo, duo

prædia nominaque tam sua, quam vxorum, liberorum, seruorum ac libertorum, ætatemque, præstito iureiurando, profiteri deberent. Hæc omnia in singulares commentarios referebantur, eo consilio, vt hac ratione totius regni vires eo certius cognosci possent. Omnes ciues pro census modo in sex classes, & hæ itidem in centurias a Seruio erant distinctæ, pro ciuium ordine iam a nobis enarrandæ:

Prima classis omnium ditissimos complectebatur cives, eos nimirum, qui centum millia æris, siue M. imperiales possidebant. *Centuriæ* fuerunt XL. seniorum & XL. iuniorum, quibus XVIII. equitum & II. fabrorum additæ sunt. Seniores post annum XLV. ad vrbis custodiam; iuniores vero ad bella, foris gerenda, adhibebantur.

Secunda classis ditiores comprehendebat, & quidem eos, qui quinque & septuaginta millia æris; secundum nostram vero numerandi rationem, DCCL. imperiales possidebant. Seniorum X. & iuniorum itidem X. fuerunt centuriæ.

Tertia classis diuitibus constabat. Census absoluebatur quinquaginta millibus æris, hoc est, D. imperial. Centuriæ communem rationem cum secunda classe habebant.

Quarta classis continebat ciues mediocres. Census constabat quinque & viginti millibus æris, siue CCL. imperialibus. *Centuriæ* itidem viginti fuerunt, quibus duæ tibicinum & accensorum additæ erant.

In *quinta classe* ciues modici, qui vndecim millia æris, siue CX. imperiales possidebant, locum suum habebant. Centuriæ extiterunt XXX. nimirum seniorum XV. & totidem iuniorum, cui classi III. tibicinum & accensorum centuriæ additæ sunt.

Ad *sextam classem* tenuissimi pertinebant, quorum

ſores, nouus magiſtratus, inſtituti circiter annum vrbis CCCXI. LIVIVS *lib. IV. cap.* 8: *hic annus cen-*

cenſus vndecim millibus æris, ſiue CX. imperialibus minor fuit. Centuria erat vnica, in qua etiam *capite cenſi* & *proletarii*, omnesque a militia liberi atque immunes fuerunt. *Proletarii* dicebantur, quoniam exiſtimabatur, eos ad prolem tantum procreandam valere; *capite* vero *cenſi* adpellati ſunt, quoniam apud ipſos non pecuniæ, ſed ſolum capitis habita ratio fuit. Cenſus ipſe a luſtro maxime differebat. Cenſu enim peracto, populus demum ſuouetaurilibus luſtrabatur, & id *luſtrum conditum* vocari ſolebat. Cenſus ipſe primum in foro, deinde vero in campo Martio habitus eſt; luſtrum vero ſemper in memorato campo celebrabatur: conf. GER. IO. VOSSIVS *etymol.* voc. *luſtrum.* Quicunque nomina ſua apud cenſores profitebantur, eaque tabulis cenſualibus inſcribenda curabant, ii ius ciuitatis adipiſcebantur. Per hanc occaſionem multi ius hoc furtim quaſi adſequuti ſunt, & Romam commigrarunt, ita, vt legati ſociorum Latini nominis de eo haud ſemel conquererentur, ſenatusque varia edicta contra eos, qui modo hoc ciuitatis ius ſibi adquiſiuerant, promulgaret, eosque, qui fraude hac vſi erant, domum redire iuberet, vt ex LIVIO *lib. XXXIX. cap.* 3. *lib. XLII. cap.* 12. *lib. XLII. cap.* 11. CICERONE *pro Balbo cap. XXIII.* & VALERIO MAXIMO *lib. III. cap.* 4. §. 5. patet. Omnes ciues, qui nomina fortunasque profiteri cupiebant, Romam, vbi cenſus fiebat, commigrare debebant. In prouinciis enim non cenſus, ſed *profeſſio cenſualis* vſitata fuit, quæ in eo a cenſu differebat, vt Romæ ciues tantum cenſerentur, & reipublicæ vires ciuiumque opes paterent; in prouinciis autem non proprie cenſus fieret, ſed per profeſſionem cenſualem noua onera ac tributa exigerentur: conf. AMMIANVS MARCELLINVS *lib. XIX. cap.* 11. Profeſſio hæc, vt ex veteri iureconſulti fragmento apud

CLAVD.

suræ initium fuit, rei a parua origine ortæ, quæ deinde tanto incremento aucta est, vt morum disciplinæque romanæ penes eam regimen: senatus equitumque centuriæ: decoris dedecorisque discrimen sub ditione eius magistratus: publicorum ius priuatorumque locorum, & vectigalia populi Romani sub nutu atque arbitrio essent.

§. II.

CLAVD. SALMASIVM *de modo vsurar. cap. XIX.* p. 878. cognoscimus, ἀπογραφὴ dicebatur, huiusque & in oraculis diuinis *Luc. II*, 1. fit mentio. Refertur ibi, ἀπογραφὴν istam primam fuisse, quam Augustus per Quirinium instituerit; quoniam vero satis ex historiarum monimentis & nominatim ex IOSEPHO patet, antea iam censum peractum esse, obseruandum est, descriptionem hanc a Luca πρώτην dici, ad differentiam τῆς δευτέρας, quæ ab eodem Quirinio, teste Luca *Act. V*, 37. suscepta, & sub qua seditio Iudæ Gaulonitæ orta est. Sententiam hanc SCALIGER, CASAVBONVS, MONTACVTIVS, CALOVIVS, DEYLINGIVS aliique tuentur, eaque probabilior videtur illa, qua πρώτη per πρώτερον exponitur, vt satis ex MICH. WALTHERO *officin. bibl.* p. 455. atque aliis constat. De censu Augusti conferantur: IO. MASSONIVS *in Iani templo Christo nascente reserato* p. 269. IAC. PERIZONIVS *diss. de Augustea orbis terrarum descriptione*: HENR. NORISIVS *cenotaph. Pisan. diss. II. cap.* 16. IO. HARDVINVS p. 618. *oper. select.* SAL. DEYLINGIVS *obs. sacr. part. II.* p. 233. OBRECHTI, RICHARDI, WERNSDORFII ac reliquorum dissertationes tacitus prætereo. De Romano censu generatim eiusque ratione digni sunt qui legantur: HENR. DODWELLVS *prælect. Cambden.* p. 711. PHILIPP. LVD. HANNEKENIVS *de cura domestica vet. Rom. tom. I. thes. Sallengriani* p. 1322. CAROL. SIGONIVS *de ant. iur. ciuium Rom. lib. I. cap.* 14.

Landesbibliothek Oldenburg

§. II.

Morum caſtigatio, quæ in officio cenſorum erat, ſummam illis auctoritatem dedit, & eos fere fecit formidabiles. Pœnæ, caſtigationem comitantes, ſic referuntur ab ASCONIO PEDIANO *in Verrinam diuinationem* p. 20. *Regendis*, inquit, *moribus ciuitatis cenſores quinto quoque anno creari ſolebant. Hi prorſus ciues ſic notabant, vt qui ſenator eſſet, eiiceretur ſenatu: qui eques Romanus, equum publicum perderet: qui plebeius, in cæritum tabulas inferretur & ærarius fieret, ac per hoc non eſſet in albo centuriæ ſuæ, ſed ad hoc eſſet ciuis tantum, vt pro capite ſuo tributi nomine æra penderet.* Erat etiam, ſi mitiganda pœna eſſet, multa iis, qui deliquerant, impoſita, quæ *multa* ſiue *pecunia cenſoria* dicebatur, atque in publicum vſum adhibebatur, vel ad vias muniendas, vel ad publica condenda ædificia, quemadmodum ſtupendum illud opus viæ Appiæ ex pecunia cenſoria factum dicitur ab Appio Claudio cenſore, apud EVTROPIVM *lib. II. cap.* 4. §. 7. Exemplum feliciter actæ cenſuræ habes apud LIVIVM *lib. XLII. cap.* 10. x)

§. III.

x) Præter æſtimationem facultatum & obſeruationem morum, cenſores pro modo opum ciues in claſſes & centurias diſtribuebant: tribus nouas, teſte LIVIO *lib. X. cap.* 9. veteribus addebant, ac vectigalia & opera publica reficienda redemtoribus locabant, vt ex FESTO voc. *redemtor* patet. De vectigalibus obſeruandum eſt, ea a cenſoribus in ſingula luſtra locata fuiſſe; quoniam vero totius alicuius prouinciæ vectigalia ſimul conduci ſolebant, hocque res erat magni impendii, alii in ſocietatem coibant eaque ſimul conducebant.

Landesbibliothek Oldenburg

§. III.

Initio erat hæc quinquennis potestas; quia autem tempus longum videbatur summæ potestatis, & periculosum libertati, ideo mutata res est & censura annua & semestris facta, idque lege Aemilia, quam nos docet LIVIVS *lib. IV. cap.* 24. oratione ipsius Aemilii Mamerci. *Alios*, inquit, *magistratus annuos esse: quinquennalem censuram: grave esse iisdem, per tot annos magna parte vitæ obnoxios viuere: se legem laturum, ne plus quam annua & semestris censura esset.* Adprobatum id & factum est. Nam LIVIVS addit: *consensu ingentis populi legem postero die pertulit*, atque ita etiam posteriori tempore seruatum fuit. LIVIVS *lib. IX. cap.* 33: *Appius Claudius censor, circumactis decem & octo mensibus, quod Aemilia lege finitum censuræ spatium temporis erat, quum Caius Plautius collega eius magistratu se abdicasset, nulla vi compelli, vt abdicaret, potuit.* y)

§. IV.

bant. Qui huic societati præerat, *magister societatis* adpellabatur. *Promagistri* in prouinciis vices huius magistri gerebant, atque hi sunt illi, qui in sacris tabulis τελώνων nomen habent: conf. NATHAN. LARDNERVS *fid. hist. euang.* p. 379. IVL. CÆS. BVLENGERVS *de vectig. cap. III.* IAC. CVIACIVS *lib. VII. obs.* 4. CAROL. SIGONIVS *de ant. iur. ciu. Rom. lib. II. cap.* 4. PETR. BVRMANNVS *de vectigal.* p. 97. & p. 102. & PETR. ZORNIVS *hist. fisci iud.* p. 133.

y) Primis temporibus etiam consuetudo erat, vt nemo ante gestum consulatum censor fieret; quamuis postea nonnulli censuram ante consulatum adepti sint. Sic etiam antiquo æuo nemini, nisi patriciis, aditus ad dignitatem hanc patebat; deinde autem anno CCCCII. po-

§. IV.

Manſit cenſura integra ſeueritate vsque ad tribunatum P. Clodii, qui legem tulit, vt ASCONIVS obſeruat ad *orat. Cic. in Piſonem*: ne quem cenſores in ſenatu legendo præterirent, neue qua ignominia adficerent; niſi qui apud eos adcuſatus & vtriusque cenſoris ſententia damnatus eſſet. Scipio tamen poſt aliquot annos hanc legem Clodiam diſſoluit, vt DIO CASSIVS tradit *lib. XL.* Vltimi cenſores ante ciuile bellum fuerunt Appius Pulcher & Lucius Piſo, Cæſaris ſocer. Hos nominat ibidem DIO, & de Appio quidem ipſe teſtatur CICERO *lib. III. epiſt.* 13: *quum hæc ſcribebam*, inquit, *cenſorem iam te eſſe, ſperabam: eo breuior eſt hæc epiſtola, &, vt aduerſus magiſtrum morum, modeſtior.*

§. V.

Sub cæſaribus ſenſim deſiit hic magiſtratus, præſertim quod tot mali imperatores timerent, ne, dum aliorum mores caſtigentur, notentur etiam ſui. Tam impudens erat Domitianus, vt per omnem vitam cenſuram ſe gerere, videri vellet, & nomen etiam præ ſe ferret, auctore DIONE *lib. LIII.* Jam tum vero ſub Auguſto decreuiſſe hunc ma-

populus effecit, vt ſemper cenſorum alter e plebe, alter vero e patriciis crearetur. Vbi alter cenſorum mortuus erat, nouus non ſubſtituebatur; ſed mortui collega munus ſuum deponere debuit, vt duo de novo cenſores crearentur. In coloniis cenſorum officio *quinquennales* functos eſſe, obſeruat HENR. NORISIVS *cenotaph. Piſan. diſſ. I. cap.* 5. Quamdiu cenſores Romæ fuerint, HENR. DODWELLVS *prælect. Cambden.* p. 710. monſtrat.

Landesbibliothek Oldenburg

magistratum, aut desiisse per longum tempus, docet SVETONIVS *vita eius cap. XXXVII; censores*, inquit, *creari desitos longo interuallo, creauit.* Haud dubie desierant impedimento ciuilium aliorumque bellorum. Inde cessauit censura vsque ad Claudium cæsarem, de quo SVETONIVS *cap. XVI. §. I: gessit & censuram, intermissam diu post Paullum Plancumque censores*, hi sub Augusto fuerant, *sed hanc quoque inæqualiter varioque & animo & euentu.* z)

CAP. XVI.

DE DICTATORIBVS.

§. I.

HACTENVS de ordinariis magistratibus: sequuntur, qui extra ordinem in summis periculis & necessitatibus fuerunt creati, dictator scilicet, & magister equitum. Nam quando in extremis periculis a) essent Romani, & per dissensionem

z) De censoribus conferas: CAROL. SIGONIVM *de ant. iur. ciu. Rom. lib. I. cap.* 14. & 20. IVSTVM LIPSIVM *de magistrat. Rom. cap. XVIII.* FRANC. HOTTOMANNVM *de magistrat. Rom. tom. III. thes. ant. Rom.* GRÆVII, p. 1866. HENR. DODWELLVM *prælect. Cambden.* p. 627. CHRIST. SAGITTARIVM & IAC. PERIZONIVM singularibus *dissertationibus de censorib. Rom.*

a) Postea & ob alias rationes dictatorem creatum fuisse, comitiorum videlicet habendorum: quæstionis exercendæ: ludorum instaurandorum: feriarum constituendarum & claui figendi caussa, exempla apud LIVIVM *lib. VII. cap.* 28. *lib. VIII. cap.* 40. *lib. IX. cap.* 3. 7. 34. & *lib. XXIII. cap.* 22. confirmant.

Landesbibliothek Oldenburg

nem conſulum, aut imperitiam etiam, deſperarunt liberari rempublicam poſſe, ad vnius imperium, ſed certo tempore definitum, refugiebant, electo viro b) probatæ virtutis atque fortitudinis, cui omnes parerent, vt is rempublicam ſeruaret.

§. II.

Dictator adpellatus eſt, vel, quod *diceretur* c) a conſulibus, vt VARRO cenſet, *lib. IV. de lat. lingu.* vel

b) *Dicebatur* per ordinem a conſule, qui eum captis auſpiciis, oriente nocte, obſeruato ſilentio, creabat, vt ex LIVIO *lib. IV. cap.* 13. *lib. IX. cap.* 38. & PLVTARCHO *vit. Marcell.* p. 312. patet. Nonnunquam etiam a populo eligebatur, quippe cui ſenatus permittebat, vt, quem dictatorem vellet, ipſi ſignificaret, qui poſtea a conſule creabatur, teſte LIVIO *lib. IV. cap.* 31. & *lib. XXVII. cap.* 5. Sulla etiam & Iul. Cæſar dictatores creati ſunt, quum apud illum interrex, apud hunc vero prætor comitia haberet: vide CICERONEM *de leg. agrar. orat. III. cap.* 2. & CÆSAREM *de bell. ciuil. lib. II. cap.* 25. Quando dictatura primum introducta ſit, definit EVTROPIVS *lib. I. cap.* 12. vbi, *dignitas noua*, inquit, *maior, quam conſulatus, Romæ eſt creata, nono anno poſt reges exactos, quum gener Tarquinii ad iniuriam ſoceri vindicandam ingentem collegiſſet exercitum*; LIVIO tamen *lib. II. cap.* 18. teſte, *nec quo anno, nec quibus conſulibus, nec, quis primus dictator creatus ſit*, ſatis conſtat.

c) Ita enim loquebantur veteres, quando dictator eligendus erat, vt ex SVETONIO *vit. Tiber. cap. II.* §. 7. LIVIO *lib. IV. cap.* 13. & 31. *lib. IX. cap.* 8. aliisque ſatis patet. A *dicendo* itaque *dictator* eſt adpellatus. *Magiſtrum populi* eum alias & nominatum fuiſſe, VARRO *de lat. lingu. lib. IV. cap.* 14. p. 15. *auctor. lat. lingu.* GOTHOFREDI: CICERO *de fin. lib. III. cap.* 21.

vel ab *edictis*, vt DIONYSIVS *Halicarnass. lib. V.* tradit. Synonyma dictatoris sunt: *magister populi* & *prætor maximus*; sed vtriusque nominis vsus rarus, dictatoris frequentissimus. SENECA *epistol. CVIII: quem nos dictatorem dicimus & in historiis ita nominari legimus apud antiquos, magister populi vocatus.* De altero nomine rariori consulatur LIVIVS *lib. VII. cap.* 3.

§. III.

Creatus autem fuit, vt ibidem LIVIVS tradit, tamquam moderator & magister, consulibus adpositus: & quamdiu is ipse imperaret, cessabat quodam modo consulare imperium, quum consules nomine tantum, non autem imperio adessent. Consules *dicebant*, ita loquuntur Romani, id est, eligebant dictatorem, & quidem noctis silentio, vt LIVIVS ait *lib. IV. cap.* 57. & *lib. IX. cap.* 38.

§. IV.

Et quia dictator erat pro vtroque consule, geminos etiam honores habebat, & insignia gemina, hoc est, viginti quatuor lictores, quum consulis tantum essent duodecim. d)

§. V.

21. SENECA *epist. CVIII. tom. II. oper.* p. 538. & GRONOVII, & FESTVS *de verb. signif.* p. 121. testantur.

d) Potestas dictatoris sane magna, immo regia fuit. Poterat enim de pace belloque agere, exercitus scribere, educere, dimittere, & omnia pro suo arbitrio gerere. Transferebatur totum duorum consulum munus in vnum dictatorem: omnes magistratus, præter tribunos plebis, munere suo se abdicabant, nec quicquam, nisi solum illius nomen, retinebant. Fruc-

§. V.

Quum iam Roma facta eſſet potentior, id eſt, poſt Punicum ſecundum bellum, & iam non in Italia, extra quam dictatorem cum exercitu ire, lege fuit vetitum; ſed in longinquis regionibus bella gererentur, per centum & viginti annos ceſſavit hic magiſtratus vsque ad Sullæ tempora, qui ſeipſum dictatorem fecit, & quidem, quod contra leges

batur iure, in vitam & caput ciuium ſine vlla prouocatione animaduertendi, & quidem vsque ad annum CCCIV. quo ab Horatio & Valerio conſulibus de provocatione lex lata eſt. Præferebantur ipſi quatuor & viginti faſces cum totidem ſecuribus; ne vero ſummum hoc imperium in tyrannidem verteretur, caute prouidebant, ne iſtud ſine vllis eſſet limitibus. Hinc poteſtas dictatoris ſemeſtris fuit, vt DIONYSIVS *Halicarnaſſeus lib. V.* p. 331. & 334. ac DIO CASSIVS *lib. XXXV.* p. 16. teſtantur, &, vbi per ſex menſium ſpatium negotium, cuius cauſſa dictator dictus fuerat, abſolutum haud eſſet, neceſſe fuit, vt magiſtratu hoc ſeſe abdicaret, niſi ob ſumma pericula grauiſſimæ adeſſent rationes, imperium eius ad tempus prorogandi: conf. LIVIVS *lib. VI. cap.* I. & PLVTARCHVS *vit. Camill.* p. 144. Præterea dictator ſine maxima neceſſitate extra Italiam abire non debuit, quod DIO CASSIVS *lib. XXXV.* p. 16. aperte confirmat; nec licitum ipſi fuit, equum adſcendere, niſi id præter ordinem honoris cauſſa a populo ei permittebatur, teſte LIVIO *lib. XXIII. cap.* 14. Sacerdotes etiam, ſi Roma abeſſet, ſacrificiorum cauſſa reuocare dictatorem potuiſſe, docet PLVTARCHVS *vit. Fab.* p. 176. Magiſtrum equitum ipſe dicebat, quem & potuit in carcerem mittere & ſupplicio adficere, vt idem PLVTARCHVS habet; bis tamen contigit, vt dictatoris & magiſtri equitum auctoritas æquaretur: vid. PLVTARCHVM *vit. Anton.* p. 919.

Landesbibliothek Oldenburg

ges erat, perpetuum: conf. VELLEIVS PATERCVLVS *lib. II. cap.* 28. Post Sullam ad secundum ciuile bellum nullus itidem dictator fuit, quo Cæsar, Sullæ exemplo, se ipsum dictatorem creauit. Atque hic vltimus fuit. Nam, Cæsare interfecto, abolitum decreto *dictaturæ* nomen est, vt hostis iudicaretur, qui in posterum dictatoris creandi mentionem fecerit. Videatur CICERO *orat. Philipp. I. cap.* 1. 2. & 13. e)

e) Quemadmodum in municipiis ea recepta fuit reipublicæ forma, quæ imago ac species Romanæ esset, hincque in iis loco senatus decurionum collegium, loco consulum duumuiri, & præterea ædiles, quæstores, censores, *quinquennales* dicti, flamines cet. fuerunt; ita & in iis dictatorem extitisse, CICERO *pro Milone cap.* X. testatur: adde HENR. NORISIVM *cenotaph. Pisan. diss. I. cap.* 3. IAC. SPONIVM *miscell. erud. antiqu.* p. CLXIV. & IO. GOTTL. HEINECCIVM *synt. ant. Rom. iurisprud. illustr. part. I.* p. 391. De dictatore plura tradunt: IVST. LIPSIVS *de magistrat. Rom. cap. XVII.* FRANC. HOTTOMANNVS *de magistrat. Rom. tom. II. thes. ant. Rom. Græuiani* p. 1870. STEPH. PIGHIVS *annal.* p. 83. IO. OLEARIVS *diss. de dictatore:* IO. IAC. MVLLERVS *diss. III. de imperio dictatoris.*

A nostro auctore recensitis magistratibus addi debent varii, tam ordinarii, quam extraordinarii:

I. *Duumuiri capitales*, qui de perduellionis crimine iudicare debebant, secundum LIVIVM *lib. I. cap.* 26.

II. *Duumuiri nauales*, minores magistratus extraordinarii: qui creati sunt, vt classi instaurandæ ac reficiendæ præessent, vbi periculum Romano imminebat populo: vid. LIVIVS *lib. IX. cap.* 30. *lib. XL. cap.* 18. *lib. XLI. cap.* 1.

III. *Triumuiri nocturni*, qui itidem magistratus minores fuerunt. Habebant prouinciam, noctu excubias

CAP. XVII.

DE MAGISTRO EQVITVM.

§. I.

NVMQVAM fuit dictator ſine magiſtro equitum, neque magiſter equitum ſine dictatore, atque ſic

bias faciendi atque incendia arcendi. Mentio eorum fit apud LIVIVM *lib. IX. cap.* 46.

IV. *Triumuiri agrarii;* ſiue *triumuiri coloniis diuidendis.* Hi extra ordinem creabantur, quando coloniæ deducendæ erant, vt agros diuiderent, locum vrbis ædificandæ adſignarent, legesque ac magiſtratus iis ſecundum optimæ reipublicæ formam darent: conf. LIVIVS *lib. III. cap.* 1. *lib. VIII. cap.* 16. *lib. XXXIX. cap.* 22.

V. *Triumuiri locorum publicorum reficiendorum*, de quibus ita ſcribit LIVIVS *lib. XXV. cap.* 7: *comitia deinde a prætore vrbano de ſenatus ſententia plebisque ſcitu habita, quibus creati ſunt triumuiri bini: vni ſacris conquirendis donisque perſignandis; alteri reficiendis ædibus Fortunæ & matris matutæ intra portam carmentalem; ſed & ſpei extra portam, quæ priore anno conſumtæ fuerant.*

VI. *Triumuiri monetales*, qui æri, argento auroque publice ſignando præfecti erant. In nummis non ſolum *triumuiri;* ſed etiam *quatuoruiri* leguntur, vbi litteræ: III. VIR. A. A. A. F. F. ſignificant: *tresviri æri, argento, auro, flando, feriundo, vt* EZECH. SPANHEMIVS *de vſu & præſt. numiſm. tom. II.* p. 167. docet: adde SERTOR. VRSATVM *de not. Rom. tom. XI. theſ. ant. Rom.* GRÆVII p. 766. & FRANC. HOTTOMANNVM *de magiſtrat. Rom. tom. III. memorat. theſaur.* p. 1890.

VII. *Triumuiri menſarii*, qui temporibus belli Punici ſecundi propter penuriam argenti, rogatione Minucii tribuni plebis, creati ſunt, vt LIVIVS *lib. XXXIII. cap.* 21. refert.

VIII.

sic collegæ erant; sed impares potestate, quia magister equitum parebat dictatori. Dicebatur, seu

VIII. *Magistri curiarum*, qui curiis ita præfuerunt, vt, quod ad salutem atque emolumentum illarum pertinebat, sedulo administrarent. Distribuebant etiam pecuniam, quam imperatores, candidati aliique populo donauerant: lege FRID. TAVEMANNVM *not. ad Plaut. aulul.* p. 176. ADR. TVRNEBVM *lib. XXIV. aduersar. cap.* 23. p. 834. & IAN. GRVTERVM *tom. I. thes. crit.* p. 263.

IX. *Viocuri*; siue *viarum curatores*. Hi ea de caussa constituti sunt, vt viarum reparandarum ac reficiendarum curam in se susciperent, quum ædiles propter alia negotia hoc munere amplius perfungi non possent. Hi viocuri cum vicomagistris, sub Augusto primum, vt SVETONIVS *eius vit. cap. XXX.* §. 1. & DIO *lib. LIV.* p. 554. referunt, creatis, non confundendi sunt: conf. ADR. TVRNEBVM *lib. XXII. adversar. cap.* 17. p. 726. BARN. BRISSONIVM *select. ex iur. ciuil. antiquit. lib. IV. cap.* 12. PETR. BVRMANNVM *de vectigal. cap. XII.* p. 207.

X. *Prodictator*, qui nonnunquam, absente consule, factus est, vt LIVIVS *lib. XXII. cap.* 8. testatur.

XI. *Præfectus annonæ*, de quo obseruandum est, eum itidem extraordinarium magistratum fuisse. Quando enim vrbs fame premebatur, creari ille solebat, vt frumentum ex prouinciis & vicinis gentibus aduehendum curaret. Maiore potestate postea dignitas hæc in Pompeium, vt CICERO *lib. IV. epist. I. ad Atticum* scribit, collata est, post quem annonæ curam Augustus suscepit, qui singulis annis binos constituit, iisque munus, frumentum populo distribuendi, commisit, vt DIO CASSIVS *lib. LIV.* p. 521. narrat.

XII. *Præfectus vrbi*, quem etiam sub libera republica fuisse constat. Quum enim consules Roma abirent, creati sunt *vrbi præfecti*, ne vrbs sine imperio ac

Landesbibliothek Oldenburg

eligebatur magiſter equitum a dictatore, eique imperium equeſtris militiæ datum, quia vtrumque ex-

magiſtratu relinqueretur: vid. TACITVS *lib. VI. annal. cap.* 2.

XIII. *Quinqueuiri menſarii*, qui idem fere munus cum *triumuiris menſariis* habuiſſe videntur. LIVIO enim teſte *lib. VII. cap.* 21. eo fine P. Valerio & Martio II. conſulibus creati ſunt, vt populus ex alieno ære liberaretur.

XIV. *Quinqueuiri muris & turribus reficiendis* anno vrbis DXL. creati, conf. LIVIVM *lib. XXV. cap.* 7.

XV. *Quinqueuiri vigilum.* Erant illi, qui vigilias curare debebant. Adiuuabant triumuiros capitales, ita vt cis Tiberim quisque eorum regionis ſingularis ædificiis præeſſet: nocturnos cœtus diſturbaret, & incendia auerteret, quemadmodum LIVIVS *lib. XXXIX. cap.* 14. teſtatur. Multos eiusmodi minores magiſtratus breuitatis cauſſa ſilentio prætereo.

His adiungi debent miniſtri magiſtratuum, quo ſpectant:

I. *Scribæ*, quorum munus fuit, vt rationes publicas in tabellas; leges & acta in commentarios referrent: conf. LIVIVS *lib. X. cap.* 46. A. GELLIVS *lib. VI. cap.* 9. NEPOS *vit. Eumen. cap. I.* §. 5. & CICERO *orat. Verrin. III. cap.* 79. ex quibus poſterioribus duobus locis, vbi inter ſe comparantur, facile conſtat, ordinem hunc primis temporibus non valde honorificum, poſtea vero maiore dignitate præditum fuiſſe. Immo ſuccedente tempore adeo æſtimatus is eſt, vt & in decurias deſcriptus fuerit, quarum non ſolum CICERO, ſed etiam SVETONIVS *vit. Claud. cap. I.* §. 6. mentionem faciunt. Nomina a magiſtratibus, quibus miniſtrabant, acceperunt. Sic *ſcribæ ædilicii*, *prætorii*, *quæſtorii*, *quindecimuirales* commemorantur paſſim in inſcriptionibus. *Scriba naualis*, qui in naui ſeruiebat, inter omnes ceteros ſcribas infimum occupauit locum; id

exercitum pedestrem & equestrem vnus dictator non poterat regere. Dictator autem ducebat exercitum maiorem, id est, pedestrem.

id quod luculenter ex PLAVTI *fragmentis* p. 1482. ed. TAVBMANNI patet. Scribas etiam nauales fuisse, qui toti classi præficerentur, docet inscriptio apud GRVTERVM p. DLXIV. *num.* 7.

II. *Lictores*, de quibus iam supra egi.

III. *Præcones*, qui non solum sacerdotibus, sed etiam magistratibus seruiebant, & ea, quæ populo significanda erant, publice exclamabant. Adhibitos eos fuisse in auctionibus, comitiis, funeribus, iudiciis, ludis, rebus amissis, suppliciis ac concionibus, ex HORATIO *art. poet.* v. 419. CICERONE *orat. Verr. V. cap.* 15. AVL. GELLIO *lib. XII. cap.* 8. FESTO voc. *quiris:* SVETONIO *vit. Tiber. cap. II.* §. 9. *vit. Claud. cap. XXI.* §. 1. PLAVTO *mercat. act. III. scen.* 4. v. 78. & LAMPRIDIO *vit. Alex. Seueri cap. LI.* patet, quibus BARNAB. BRISSONIVS *de formul. lib. I.* p. 134. *lib. V.* p. 470. & *lib. VI.* p. 509. IAC. GVTHERIVS *de iur. man. lib. I. cap.* 18. & *interpretes Iul. Pollucis onomast. lib. IV. segm.* 91. iungendi sunt.

IV. *Accensi*, qui Quirites ad concionem conuocare, antequam horologia introducta fuerunt, horam tertiam, meridiem & horam nonam publice exclamare: consulibus, qui fasces non habebant, ac prætoribus, decurionibus & centurionibus præire & nonnunquam scribarum officio fungi solebant: vid. CICERONEM *de legib. lib. II. cap.* 24. SVETONIVM *vit. Cæs. cap. XX.* PLINIVM *lib. VII. cap.* 60. & adde ONVPHR. PANVINIVM *de ciuit. Rom. cap. LXVI.* CAROL. SIGONIVM *de ant. iur. ciuil. Rom. lib. II. cap.* 15. IVST. LIPSIVM *lib. I. elect. cap.* 23. & CLAVD. SALMASIVM *de re milit. cap. XIV.*

V. *Statores*, qui non solum magistratuum iussa exse-

§. II.

Quum dictator ſe magiſtratu abdicaret, ceſſabat etiam imperium magiſtri equitum, vid. EVTROPIVS *lib. I. cap.* II. Semel æquatus magiſter equitum poteſtate dictatori bello Punico ſecundo; ſed infeliciter, vti eſt apud LIVIVM *lib. XXII. cap.* 27. *& ſeqq.* & SILIVM *lib. VII. v.* 515. *ſeqq.*

§. III.

Hæc de dictatore, proprie dicto, eiusque magiſtro

ſequebantur, & ad alios perferendarum litterarum cauſſa mittebantur, ſed etiam cuſtodiæ reorum præfecti erant; quam in rem IAC. GOTHOFREDVM *ad Cod. Theodoſ. leg. I. de cuſtod. reor.* & CLAVD. SALMASIVM *not. ad ſcript. hiſt. Auguſt. tom. I.* p. 461. conſulas.

VI. *Commentarienſes*, qui carceribus præerant: carceri incluſos catenis vinciebant: inopibus vinctis iuſſu magiſtratus alimenta præbebant: numerum cuſtodiarum earumque diuerſitatem in commentarios referebant, eosque triceſimo quoque die præfecto aut iudici &, poſt extinctam reipublicæ libertatem, imperatori tradebant, ne rei in iuſto longioribus vinculis detinerentur: conf. BARNAB. BRISSONIVM *de formul.* p. 473. ANTON. BOMBARDINVM *de carcere cap. XX.* p. 180. GVID. PANCIROLLVM *not. imper. orient. cap. XIII.* & IAC. GVTHERIVM *de offic. domus Auguſt. lib. II. cap.* 13. Commentarienſium fit quoque mentio *Actor. XVI*, 23.

VII. *Optiones*, qui commentarienſis quidem miniſtri per ordinem erant; ſæpe tamen ipſi commentarienſium munere fungebantur, vt varia teſtantur veterum loca, de quibus GVIL. BVDÆVM *pandect.* p. 271. ANT. BOMBARDINVM *lib. excit. cap. X.* p. 76. THOM. REINESIVM *ad inſcript. claſſ. I. num.* 3. p. 12. adeas. Reliquorum miniſtrorum breuitatis cauſſa non mentionem facio.

Landesbibliothek Oldenburg

giſtro equitum. Præterea etiam dictatores nonnunquam creati ſunt ob alias cauſſas, quam bellorum pericula; vt diſſenſiones, quæ in magnum malum poterant erumpere, dirimerent, vel aliud ſalutare populo deciderent. Sic dictator creatus legitur comitiorum cauſſa apud LIVIVM *lib. VIII. cap.* 23. Item claui figendi gratia, atque ad ſedandam peſtilentiam; vid. LIVIVM *lib. VII. cap.* 3. Etiam in aliis periculis, vt ſeceſſiones plebis erant, clauum ab dictatore fixum fuiſſe, proditum eſt, vid. LIVIVM *lib. VIII. cap.* 18. etiam feriarum conſtituendarum cauſſa, vt eſt apud LIVIVM *lib. VII. cap.* 28.

§. IV.

In municipiis etiam nonnullis ſummus magiſtratus *dictator* dicebatur, qualis Lanuuii erat Titus Annius Milo; de qua re CICERO *orat. pro Milone cap. X.* Ita ſolenne Miloni erat Lanuuium ad flaminem prodendum, quod erat dictator Lanuuii Milo: adde notas noſtras.

SECT. II.

DE MAGISTRATIBVS NOVIS SVB CÆSARIBVS.

CAP. I.

DE NOVIS MAGISTRATIBVS GENERATIM.

MVTATA republica per cæſares, de quibus SVETONIVS *vit. Auguſti cap. XXXVII: quo plures partem adminiſtrandæ reipublicæ caperent, nova officia excogitauit: curam operum publicorum,*